

# Momo Kapor

## Zoe

Zagreb (Znanje) 1984 p. 5-141

## Zoe

- Lero Arsen? - Ja sam.

"Služba sigurnosti Republike Kozilije" - pisalo je na maloj četvrtastoj legitimaciji, koju je tajni agent brzim pokretom izvukao iz unutrašnjeg džepa blejzera, rutinski otvorio i isto tako hitro vratio natrag.

- Ne treba... - spreči dalje predstavljanje. - Uđite!

Propustio je policajca u dnevnu sobu.

- Očekivali ste nas? - upita agent obilazeći prostoriju gipkim koracima. Zavirio je iza zavese u kuhinjski deo i odškrinuo vrata spavaće sobe.

- Da! - rekao je. - Očekivao sam vas.

Čovek iznenada zastade:

- A, zašto?

- Pa, ne znam... Mislio sam da je kod nas takav običaj.

- Ili možda imate nečistu savest?

- Imam. Krao sam smokve kad sam bio mali.

Agent nije primetio njegov pokušaj da bude duhovit.

- Jesmo li sami? - upita.

- Moji su na Trgu.

Sručio se u njegovu omiljenu fotelju i izvadio izlizani kožni notes. Ovlažio je kažiprst jezikom i polako listao stranice do slova L.

- Lero Arsen... - pročitao sričući. - Trideset devet godina, istoričar umetnosti, oženjen, otac ženskog deteta, nekažnjavan, prošlost primerna... Jesam li što ispustio?

Ne, ništa.

Čitav njegov život stao je u tih nekoliko ponižavajuće šturih podataka, pročitanih muklim južnjačkim akcentom, koji nije skrivao crnolučko plemensko poreklo.

- Obavešteni smo da nameravate u Ameriku?

- Da - reče - nameravam.

- Razlog?

Agent je odabrao bolji položaj. Smestio se u senku, a Arsenu je prepustio visoku stolicu prema svetlu.

- Napisao sam to u molbi za pasoš! - reče, ljut na sebe što već gubi živce.

Čitao sam! - preseče ga agent. - Ali voleo bih da to i lično čujem!

Na Arsenovom licu titrali su refleksi mora prelomljeni kroz treperave krošnje na trgu.

- Iz New Yorka nam je javljeno...

- Ko je javio?

- Naš konzul... - kazao je, uživajući zaštitu u zvuku te titule van svake sumnje.

- Dalje?

- ... da će se dvadeset i petog septembra na aukciji kod Parke Berneta...

- Kod koga?

- Kod Parke Berneta; to je američka filijala londonskog Sothebya...

- Kako se piše?

Rekao mu je.

- Biće izložena na prodaju i jedna slika Valdemara Udinija. Vi, naravno, znate našeg najvećeg slikara.

- Kako se piše? - ponovi agent.

- V-a-l-d-e-m-a-r U-d-i-n-i.

Zapisao je isplaženog jezika, teško dišući.

- Dalje?

- Kao kustosu njegove zavičajne galerije, meni je naloženo da učestvujem na licitaciji i pokušam da za nas otkupim tu sliku, koja je...

Zastao je u nedoumici.

- Koja je, šta?

Kako da objasni jednom tajnom agentu čoveku od ovoga sveta, da se radi o, možda, ključnom platnu nesrećnog Valdemara, portretu "Devojčice sa lutkom" iz 1942. - njegove najplodnije godine, koja nosi sva obeležja blistavog stila: prozračnost namaza, virtuozan, nežan crtež koji iščezava i izranja iz sfumata poput kozilijanskih reka ponornica, uvek drukčiji, uvek svež i neponovljiv? U toj njegovoj fazi najprisutniji je način na koji je veliki majstor smeštao figure pod okrilje tame zasenjenih enterijera, što sve njegove likove i oblike obavija sumrakom punim nagoveštaja.

Umesto svega, reče:

- ... od neocenjivog značaja za kulturno-istorijsko nasleđe naše zemlje.

- Ako sam dobro razumeo - reče agent - vi smatrate da je ta slika toliko važna da se zbog nje mora putovati čak u...

- Ja ne smatram ništa! - prekide ga Arsen. - Drugi smatraju.

- Al' je danas sparina! - uzdahnu čovek, skidajući blejzer.

Levo rame bilo mu je sapeto kožnim remenjem na kome je visila futrola za službeni pištolj. Hoće da me zaplaši, pomisli Arsen! U svetlom septemberskom danu, sa povetarcem koji je iz luke donosio mirise sardela, katrana i borovine, crna futrola revolvera na kaiševima preko oznojene mrlje pod pazuhom, delovala je poput reza žiletom po belom platnu kroz koje se iznenada ukaza pretnja. Pa i pored toga što nije bio kriv ni u kom pogledu (sem možda zbog onoga o čemu je mislio s vremena na vreme), osećao je da sav drhti, uznemiren prisustvom ovog niskog, trbušastog čoveka atletskih pleća, čije lice krasi uobičajeni tip domaćih brkova, istih onakvih kakve je imao Major Saracen - Otac Nacije.

- Nije vam neprijatno? - upita ga agent.

- Zbog čega?

- Kažu da susret sa policijom nije nikada ugodan?

- Pa, vi ste naša policija! kazao je. - Ne nečija tuđa.

- Drago mi je da tako mislite.

Ustao je iz fotelje i prošetao se po sobi.

- Imate lep stan... - reče.

Arsen je bio ponosan na svoju predostrožnost. Dva dana ranije sklonio je sa zida reprodukciju Picassove "žene koja plače", a iz police sa knjigama iščezli su Orwellova 1984. (nalazila se na indeksu Kozilije pod brojem tri) i, za svaki slučaj, Mali princ Antoinea Saint-Exupryja. Na ostrvu, naime, nisu voleli prinčeve i princeze. Podsećali su isuviše na svrgnutu dinastiju Kudelina. Umesto rasplakane žene, sa zida se sada smešio Major u padobranskoj uniformi.

- Jeste li sve ovo pročitali? - upita ga agent pokazujući na knjige.

- Uglavnom... - reče.

Pratio je agentovo kružno kretanje po svom privatnom životu. Kao da ponovo bespomoćno stoji na garnizonskoj pisti iznad otvorenog sanduka sa najintimnijim predmetima, za vreme jedne od bezbroj svakodnevnih smotri. Postrojavali su ih i prozivali po nekoliko puta dnevno, preturali im po stvarima, cerekajući se kad bi naišli na fotografije žena i devojaka zalepljenih na poklopcu. Čitali im pisma. Izmrvili mu detelinu sa četiri lista.

Lero Arsen!

Kazano tim redosledom, ime mu je i samom zvučalo strano. Predstavljalo je samo jedan red na nekom dugačkom spisku Kozilije, pretvorene u garnizon. Na ovom ostrvu čoveka ništa nije moglo da zaštiti od povremenih prozivki i preturanja po ličnim stvarima. Niko tako nije umeo da svede na razumnu meru svoje sinove kao rodna Kozilija! Nekoliko sati čekanja na prozivku, sa suncem na temenu, u stanju je da istopi i najveće bronzane spomenike.

Bilo mu je već dosta tradicionalne kozilijanske podozrivosti, koju je počeo da intenzivno oseća već onoga časa kada se po Mimozi pročulo da će možda putovati u Sjedinjene Države. Primetio je to najpre po svom telefonu i onom jedva čujnom "klak", što se pojavljivalo uvek kada podigne slušalicu. Negde se uključivao magnetofon. Otvaranje pošte i ponovno nevešto lepljenje koverata sa obaveznim otiscima prljavih prstiju ulazilo je takođe u pripremni deo njegovog putovanja. U nered po fiokama njegovog stola u Galeriji (ludilo u kome je jedino Arsen nazirao neki metod) upetljala se nečija tuđa urednost. Nisu se čak ni trudili da prihiju premetačine. Kozilija je davala na taj način do znanja da pazi na svoga sina Lera Arsena. Poseta tajnog agenta iz Službe sigurnosti, nadao se Arsen, poslednji je korak, koji nije teško predvideti u nizu sitnih slučajnosti.

Agent je šumno mokrio u njegovom toaletu.

Kada se izađe kroz gradske kapije Mimoze i krene krivudavim, uskim putem, što još od antičkih vremena prati blagi luk Zaliva mazgi, za pola sata

pešačenja kroz živi tunel mimoza i pinija, stiže se do trošnog samostana posvećenog Benediktu iz Nursije, podignutom sredinom devetog veka. U njemu su pripremani za put oni Kozilijanci koje bi nekadašnja Republika odredila da je predstavljaju po tuđim zemljama u diplomatiji ili trgovačkim poslovima. Porodice su ih pratile samo do gradskih vratnica i tu se opraštale, mada su pre stvarnog odlaska sa Ostrva provodili obavezno po mesec dana kod benediktinaca.

Kroz prozore ćelija mogli su da vide krovove svojih kuća. Mogli su pratiti isplivljavanje ribarskih čamaca iz gradske lučice, a oni sa oštrijim vidom čak su raspoznavali koji čamac pripada kojoj porodici, dok su za svoje najbliže već bili daleko u belom svetu.

Kroz kakvu su tajnu obuku prolazili, nikada niko nije saznao. Oni koji bi mogli da nešto kažu pouzdanije o tome, već su stolicima mrtvi. U arhivima, pak, nema pisanih tragova o njihovim tajanstvenim pripremama. Možda su bile u pitanju lekcije iz lepog ophođenja, dvorske etike i jezika, sakupljanja korisnih podataka ili makijavelizma - ili su već tada učeni da je Kozilija najbolji od svih mogućih svetova, jedina prava, jedina za koju se vredi žrtvovati, varati, podmićivati, trovati i krijumčariti, uhoditi, nadmudrivati se sa lukavim Mlečanima i sifilističnim pašama sa Porte... Ko zna?

Prohujali su vekovi, planeta se, zahvaljujući nadzvučnim avionskim linijama, smanjila na veličinu pomorandže, ali prastari kozilijanski zakon još je na snazi.

Samo što pripreme za susret sa svetom više ne obavljaju skromni benediktinci u redovničkim haljama od valjanog sukna, već su njihovu ulogu 1977. preuzeli brkati službenici sigurnosti. Suština je ostala ista.

"Očekivali ste nas?"

Naravno! Očekujemo vas poslednjih jedanaest vekova; šta je u tome čudno? Molim vas, pređite na stvar!

- Zašto si nervozan? - upita ga iznenada agent, zagledavši se u njegovu levu nogu, koja je sama od sebe ludački odbrojavala neki unutrašnji ritam. Noga - izdajica!

Dotadašnji odmereni agentov ton iznenada spade sa njega ko što spada futrola sa podmazanog pištolja. Arsen se jedan trenutak dvoumio da li i on da pređe na ti, ali ipak odluči da je bolje ostati na vi-poziciji.

- Nije moja ideja da putujem u New York zbog te slike! - kazao je. - Jednostavno, ministar kulture me je odredio da odem tamo i kupim tog Udinija i to je sve! A on je moj direktni pretpostavljeni. Vršim svoju dužnost, baš kao i vi.

Posetilac mu se uneo u lice:

- Zašto baš tebe?

Osetio je u nozdrvama uvredljivo blizak dah izmešane travarice, piva, jeftinog mirišljavog ulja za kosu i cigareta "Diplomat", koji samo izabrani Kozilijanci mogu da kupuju u zatvorenim magacinima na specijalne karte.

- Hoćete li da znate zašto? Zbog toga što sam jedini ja u stanju da razlikujem pravog od lažnog Udinija...

Agent je najзад prešao na stvar:

- Ne bi mogao da podučiš nekog drugog u tome?

- Mogao bih... - kazao je klateći se na zadnjim nogama stolice. - Trebalo bi mi samo malo vremena.

Policajac je otvorio penkalo, spremajući se da zapiše rok.

- Koliko?

- Tridesetak godina - reče Arsen - pod uslovom da je dečko talentovan i da počne da se bavi slikama već od desete godine. Imate li nekoga u vidu?

Čovek je ljutito sklopio notes i zatvorio penkalo. Ustao je iz fotelje, navukao sako i sa rukama na leđima prišao prozoru. Stojeći iza njega, Arsen je pokušavao da odgonetne zašto se na Koziliji putovanje u inostranstvo smatra oduvek velikom privilegijom, a bekstvo najvećim zločinom?

"Nemamo baš mnogo prednosti nad ostalim narodima," mislio je, "sem klime koja je pravi dar Božji! Prosečna godišnja temperatura 15 stepeni Celzijusa. Većito proleće!"

Preko Trga 10. septembra vukla se kolona mesnih ribara. Teglili su na ramenima svoja teška vesla prema luci. U priobalnim ostrvskim gradovima sva vesla su morala da budu predata lučkim vlastima najkasnije do sedam časova uveče. Svi vanbrodski motori takođe. One stacionirane u utrobama brodova, svake večeri plombirali su do jutra naročito ovlašteni službenici kapetanije. Zvali su ih Plombe. Vesla su vraćana izjutra, posle mnogo čekanja, guranja u redu i svakodnevnih svađa. Ova odluka stupila je na snagu još pre tri godine, kada su bekstva čamcima postala isuviše česta.

No, ni ovaj prizor nije mogao da pokvari lepotu ranog jesenjeg dana, koji je svako prozorsko staklo pretvarao u brušeni dijamant. Sunce je simbolično izlazilo iza šiljastih tornjeva Rezidencije, bivšeg dvorca Kudelina, podignutog na povišenom platou gradske tvrđave. Major Saracen motrio je odozgo na svaki pokret glavnog grada. Poput raširenih krila kakvog grabljivog galeba, Rezidencija se nadnosila centralnom palatom i levim i desnim paviljonom

nad Mimozu, pritiskajući trg izveštačenim pseudorenesansnim stilom sa primesama, ko zna zbog čega, mavarske arhitekture.

Čutali su, osluškujući tupi zvon montažnih cevi, od kojih su radnici podizali svečanu tribinu. Sa nje će 10. septembra Major Saracen, predsednik Vojnog saveta, pratiti paradu elitnih trupa i održati jedan od svojih uobičajenih govora protiv nevidljivih spoljnih i unutrašnjih neprijatelja. Arsen je znao: Major će kazati da "oni već vekovima vrebaju iz zasede na slobodu našeg srećnog, sunčanog Ostrva!"

Nasred Trga, odmah ispred tribine čija se metalna paučina već nazirala, poput strašila u polju, stajao je na jednoj nozi, u pozi barske ptice, gradski ludak, nekadašnji direktor Informativne agencije Kozilije (I.A.K.), koji je izgubio razum posle duge istrage i sramnog pada. Kad čovek poludi, čak ga i u Mimozi ostavljaju na miru. Ni Vojni savet se nije usuđivao da prekrši stari običaj da ludake i golubove nije dobro ubijati, jer to uvek donosi nesreću. Arsen je na neki način zavidio ludaku. Bio je već s one strane.

Radnici namerno tresnuše jednu dugačku cev na kamene ploče iza njegovih leđa, pa zaplašeni siromah odskakuta na jednoj nozi, lupajući krilima.

Ne gledajući ga i ne okrećući se, agent preko ramena pruži Arsenu bez reči novi žuti pasoš.

- Nije trebalo da dižete ton... - prešao je ponovo na vi.

- Uvek tako govorim - reče on.

- Imate li kakve rodbine u Americi?

- Imao sam strica. Umro je.

- Gde je živeo?

- U Chicagu.

- Nikog drugog tamo ne poznajete?

- Nikoga.

- Dobro! - reče agent. - Izbegavajte susrete sa emigrantima. Oni znaju biti opasni. Klonite se takođe razgovora o politici.

- Ne bavim se politikom...

- Baviš se ti i te kako! - zareža onaj. - I nebavljenje je neko vražje bavljenje. Ali, ako te budu pitali o nama, slobodno kaži da se ne baviš! To će biti mnogo bolje nego da se u nešto upetljaš.

"A pitaće te svugde samo tri stvari," kazao mu je pre nedelju dana na Terasi profesor Kuzen, kada ga je obavestio da možda putuje u Ameriku. "Prva stvar: koliko Kozilija ima političkih zatvorenika? Druga: da li je predsednik Kozilije zaista lud? I treća: gde je, uopšte, Kozilija?"

Gledajući i dalje kroz prozor, Arsen se upita zašto nijedan domaći slikar nije obradio temu horizontalnih vesala, koja presecaju Trg oštrim senkama.

- Još nešto - unese mu se ponovo agent u lice. - Ne smete ni jednog trenutka zaboraviti da ste odgovorni, ne samo za svoju zemlju već i za svoju ženu i kćerku, koje ostaju ovde. Pamet u glavu!

Stajali su jedan naspram drugog ćuteći, a onda agent izvadi iz džepa upaljač marke "Ronson" i škljocnu njim dva puta bez uspeha.

- Ako se setiš - reče - donesi mi tečni gas za punjenje. šteta ovakvog upaljača!

Otpratio ga je do vrata.

- Razume se, o našem razgovoru nikome ni reći!

Tako je najzad oodgonetnuo staru misteriju: šta su radili u benediktinskom samostanu oni davni emisari pre odlaska u svet?

Arsen je odleteo za Atinu dvadeset i četvrtog septembra ujutru, poluvojnim transporterom domaće kompanije Aero-Kob. Oko niskih maskiranih hangara za mlazne lovce, ukopanih u zemlju, preteći su virile cevi protivavionskih baterija. Ostrvo - bodljikavi jež. Iz zvučnika je krkljao marš vazduhoplovaca Kozilije:

Ponosni čuvari tvoga modrog neba,

Spremni su da ginu, ako treba...

To je bilo Arsenovo prvo putovanje u svet posle sedamnaest godina. Poslednji put bio je u Veneciji na kongresu istoričara umetnosti Mediterana, i ponekad je sanjao da pije kafu na Trgu svetog Marka kod "Florijana". Otkako je Major Saracen došao na vlast, retko je ko dolazio na Koziliju, a još ređe odlazio iz nje. Major je najpre proterao britanske hipike, pod optužbom da raznose drogu i vaške, a zatim je sasvim ukinuo turizam, da bi "spasao kozilijanski mentalitet od prostituisanja". Hoteli su, uglavnom, pretvoreni u magacine, osim vile "Belvedere" gde stanuju inostrani dopisnici i ono malo diplomata što se zadržalo na Koziliji. Od nekada čuvenih plaža u Mimozi napravljeni su sabirni centri za prikupljanje ptičijeg izmeta. Na svom zimskom putovanju prema Jugu, naime, milioni ptica selica sleću na obale ostrva. Njihov pečeni izmet, bogat mineralima, glavni je izvozni artikal zemlje.

"Mi živimo izvozeći svoja govna!" - kazao je jedanput profesor Kuzen na Terasi.

Da Kozilija izvozi i druge stvari, Arsen se uverio čim je zakoračio u avion. U transporteru-hladnjači, koji je za sada predstavljao jedinu vezu ostrva sa svetom, temperatura se spustila ispod nule. Sedišta za putnike su izbačena, a umesto njih, duž čitavog trupa, visile su koze obešene za strašnje noge o nizove mesarskih kuka. Po patosu ove leteće klanice, zgrušena krv lepila se za donove.

Razmičući ledena trupla skorene dlake, probijao se s mukom prema šest preostalih sedišta. U potiljak su mu buljile izvrnute i razrogačene kozje oči, koje kao da su u nekoj dijaboličnoj igri dubile na glavama.

Odeven u lako jesenje odelo, Arsen se tresao od hladnoće i užasa u krilatom frižideru. Pored njega i mrtvih životinja, za Atinu je letelo još samo pet putnika. Pošto su, verovatno, češće putovali sa Kozilije, odnekud su nabavili čebad, a jedan od njih, neki poslovan čovek sa samsonajt-torbom u krilu, bio je do brade uvučen u prozirnu plastičnu vreću koja ga je štitila od hladnoće.

Dva strana vojna stručnjaka očigledno su se loše osećala prerušena u nova, civilna odela. Zadržali su u pokretima vojničku odsečnost. Pokraj Arsena je sedeo feminizirani kreator pariske modne kuće za koju su u Mimozi radili pogoni mesne kožare. Izrađivali su kapute od kozije kože po njegovim nacrtima. Radna snaga bila je na ostrvu jeftina, a ručni rad cenjen u Evropi.

Vireći kroz prozor, okrenut, srećom, pristanišnoj zgradi, dugačkoj baraci prekrivenoj maskirnom bojom, Arsen je mogao još dugo pre poletanja da gleda dve lepršave bele haljine. Okružene sivomaslinastim uniformama komandosa, ličile su na dva zaštitna znaka za nežnost. Dve Maje.

- Tatice, ali oni muče Crnce!

- Pa, ja nisam crn - kazao je. - Šta hoćeš da ti donesem iz Amerike?

- Neću ništa od njih! - stisla je svoje male pesnice. - Oni nas ne vole...

Kao i ostala deca, njegova mala Maja nosila je na grudima veliki bedž sa kojeg je toplo, ali strogo gledao Major daleko u budućnost izabranog Ostrva, u koje su uprte oči sveta.

Još četiri godine delile su je od posvećivanja, kako na Koziliji zovu porodičnu svečanost uvođenja dece u tajne odraslih. Kada bude imala dvanaest, sastaće se, kao slučajno, na njenom rođendanu čitava porodica. Tačnije, onaj njen deo što još nije sasvim ucenjen životom da bi morao verovati propagandi Državne službe za informacije. Tada će maloj Maji otac objasniti neke važne stvari, o kojima ne sme da govori u školi. Posvetiće je u istinu. Od tog trenutka, naučiće da čuti kad treba. Da se pretvara dok aplaudira. Da bude strpljiva i da čeka. Naučiće još da jedna velika zemlja nije najbolji

prijatelj kozilijanskog naroda i da su mnogi sinovi Ostrva uzauvek iščezli u njenim nepreglednim pustarama. Saznaće, najzad, ko su zaista izdajnici, a ko rodoljubi. Biće joj ukratko ispričana prava istorija kozilijanskog naroda, od vremena kada se njeno pleme zavadilo sa starim Grcima i doplovilo na čunovima do Ostrva, pa sve do vladavine Majora Saracena.

Mada potpuno nepoznat savremenim etnologima, tajni kozilijanski običaj posvećivanja postao je već odavno najvažnija svečanost svake porodice. Posle tog čina, ukućani su mogli slobodnije da dišu i govore pod svojim krovom, bez straha da će ih mališani prijaviti učiteljima i vaspitačima. Ovi su ih, opet, navikavali da svakog jutra u naročito određene sveske, "svaštare", upišu svaku sumnjivu reč koju čuju od roditelja. Novi kozilijanski moral, star sedamnaest godina, smatrao je, naime, "lažnim drugarstvom" skrivanje tuđih tajni. Deca su prijavljivala svoje male susede kada bi im šaputali na času, i zato bila pohvaljivana.

Dvanaest godina smatrano je na Koziliji dovoljnom zrelošću da se otpočne dvostruki život.

Mala Maja imala je tek osam.

Ispod veštićijeg krila koje je podrhtavalo pod naletima maestrala, Arsen uskoro ugleda ogromnu iskošenu ploču Mediterana i vinograde svog ostrva, oko koga su, poput zelenih buba, patrolirali vojni brodovi, ostavljajući za sobom dugačke bele pruge. Kozilija - prirodni nosač aviona!

Sve vreme leta do Atine, kozja tela su se tupo sudarala, kad god bi se avion nakrenuo. Osluškiavao je te mukle udarce i čegrtanje mesarskih lanaca. Na atinski aerodrom, na kome se topila asfaltna pista od vrućine, izašao je polusmrznut i okrvavljen. Pokušao je da ovlaženom maramicom skine krvave mrlje, i na tim mestima njegovog tamnog odela ostale su bledoružičaste fleke.

Grci, sa kojima je Arsenova zemlja, posle poznatog ribarskog rata iz 1971, održavala samo najnužnije diplomatske odnose na nivou otpravnika poslova, rasparali su mu dletima postavu novog kofera. Bio je ponosan na taj kovčeg. Nabavili su mu ga preko veza, naročito za ovo putovanje, u diplomatskom magacinu. Carinici su se podrugljivo smeškali dok je trpao natrag oskrnavljene stvari.

Morao je da čeka oko dva i po sata na sletanje PAN-AM ovog Boeinga-747 na atinski aerodrom. Razgledao je kao opčinjen djuti-fri-šop po kome se razlivao diskretni sirtaki. Zbunio ga je taj šaroliki, opušteni narod, što čakrlja na svim jezicima, opija se za pultovima barova, kupuje cigarete, pića, zlato i mirise, kao da su besplatni, u ovoj riznici zatrpanoj blagostanjem jedne druge civilizacije.

Naručio je dvostruku espresso-kafu u sneku, ali kad je užurbanom momku iza pulta ponudio kozilijanske lire, ovaj ih sa gađenjem odgurnu kao da su

kužne, i poče histerično da nabraja valutu koju prima: dolari, drahme, marke, funte... Činilo mu se da ga svi za šankom posmatraju sa prezirom. Izvukao je iz džepa čekovnu knjižicu na deset hiljada dolara i oznojenim prstima pokušao da potpiše jedan ček. Dali su mu čekovnu knjižicu u kozilijanskoj Državnoj banci, radi plaćanja slike Valdemara Udinija. Barmen je odgurnuo ček na sto dolara, objasnivši mu da za tako male konzumacije primaju samo keš. Uživao je, očigledno, u njegovoj neprilici, koju prekide neki pijani grčki mornar. Platilo je Arsenu kafu zajedno sa svojim pićem.

- Nema veze! - kazao je. - Pa, mi smo, i pored svega, prve komšije!

Amerika - koliko obećanja u toj reči što Kozilijance prati od najmanjih nogu!

Mada su već odavno sve veze prekinute, nema Kozilijanca koji ne zna da na novom kontinentu živi isto toliko njegovog naroda kao i na Ostrvu. Da govore istim jezikom, uzimaju za žene Kozilijanke i slave iste svece.

Arsen je pripadao onoj vrsti savremenih urođenika što se još jedino zadržala u ponekom od dotrajalih mediteranskih gradova, gde sveopšte tehničko ludilo još nije uništilo bajku o malim čovečuljcima koji sviraju i pevaju u unutrašnjosti radio-aparata. Često je i sam, smejući se, priznavao da ga još uvek čudi kako radi telefon, i da mu niko nikada nije uspeo da objasni kako se pojavljuje slika na ekranu televizora!

No, jedna od najvećih misterija za Arsena je oduvek bio avion! Najpre, zbog toga što je veoma retko leteo (možda samo dva ili tri puta u životu), a zatim, što mu nikako nije bilo jasno kako uspeva da poleti nešto toliko teško. Dok je "džambo" rulao, Arsen se zaista nije nadao da će ta letilica, golema kao kuća, sa tri bioskopa, barom i svim onim raskomoćenim narodom u utrobi, uopšte uspeti da se odlepi od zemlje.

Prvi put je video toliko crnaca na jednom mestu. Divio se eleganciji sa kojom su nosili svoju odeću smelih boja.

Njegovo tamnomrko odelo u koje je polagao toliko nade, učini mu se sumornim i jadnim.

Sada ćuti i leti iznad okeana, koji sa visine od trinaest hiljada metara izgleda kao beskonačno modro ništavilo.

Leti zajedno sa danom, a što duže leti, sve je svetlije i svetlije. Pilot je rekao da će, leteći tako, zaraditi čitavih šest časova života više. Šta da učini sa tim zarađenim vremenom? Kao da ga ionako nema odviše!

Preleteće za samo osam sati put koji je njegov stric Oliver, neka mu je laka američka zemlja, prelazio mesec i po dana u potpalublju nekog plovećeg groblja. Tražio je pogledom taj brod izgubljenih duša, ali dole, ispod sebe, video je samo bledu plavičastu izmaglicu.

Znao je: njegov pokojni stric izlazio je po noći na palubu i zavijao kozilijansku krdžu u italijanske novine. Gledao je u zvezde, ispod kojih pola veka kasnije elegantno leti njegov sinovac Arsen Lero u ovom letećem bioskopu, isto onako bespomoćan kao i on.

Mada je prohujalo više od pola veka, opet su na istom!

Stric Oliver nije znao da pliva - on ne zna da leti.

Spavao je i sanjao Ameriku.

- Hej, ljudi! - probudi ga nazalni pilotov glas. - Evo nas, najzad, kod kuće!

New York, New York...

- Lero Arsen?

Ponovo prezime, pa tek onda ime! Prišao mu je elegantan čovek koga su sa Kozilijom povezivali još jedino tačno iskopirani brkovi Majora - Oca Nacije, i brada stara dva dana.

- Savetnik Baro... - predstavio se. - Ja sam iz Konzulata.

- Kako ste me poznali? - upita Arsen.

- Po cipelama - odgovori onaj sa neskrivenim gađenjem. - I po nogavicama! Kod nas se još uvek izgleda nose kratke i uske.

Čekajući na carinski pregled, činilo mu se da bi jedanput morao da napiše opsežnu studiju o brkovima svoje domovine. Oni se znatno razlikuju od hajdučkih brčina balkanskih naroda na severu. To nisu ni ufitiljeni, šiljati brčići la Amadeo Nazzari njihovih italijanskih suseda. Kozilijanski brkovi kao da izviru iz sane strnjike na bradama. Zaista je pravo čudo kako je savetnik Baro usred New Yorka, gde su svi na aerodromu glatko izbrijani, uspevao da održi bradu staru samo dva dana! Da ne bude ni izbrijan ni zarastao u pravu bradurinu! Uvek samo ta dvodnevna strnjika...

Razmišljao je godinama o tom fenomenu, sve dok mu profesor Kuzen nije otkrio jednostavan razlog: njegovi sunarodnici se briju uveče, kako bi ujutru mogli da spavaju malo duže.

Setio se svog oca i njegovog ritualnog brijanja u kuhinji, gde se naginjao nad malo napuklo ogledalo prislonjeno uz bokal vina, u kome je uvek plutala po koja udavljena muva. Ručnik prebačen preko kolena! Dok je bio dečak, svake večeri pred spavanje posmatrao je taj svečani obred, kao da prisustvuje uvođenju u svet muškost.

Pred tamnopusim diplomatom, Arsen se, kao i obično, osećao krivim, već i zbog toga što je izbrijan i pored čitavog dana letanja. Obrijao se u toaletu

aviona, iznad američke obale, umio se i povratio sjaj izgaženim cipelama, trljajući ih o nogavice. Bio je kriv i zbog toga što se razlikuje od svog oštrobradog crnomanjastog naroda. Put mu je bila svetlija (dar od majke, slovenskog porekla) i nije bio sklon gojenju u četrdesetim. Taj uobičajeni tip tamnoputih muškaraca sa brkovima, kojima je, i pored američkog namaza, pripadao savetnik Baro, kao da je imao neki prećutni, tajni način sporazumevanja - pripadnost bratstvu u koje nikada nije pripušten, i pored boje svoje kose.

Vozio se kao omamljen od aerodroma Kenneddy do Manhattana iza čutljivih leđa savetnikovih. Budeći se povremeno, ugledao bi zidove oblepljene starim afišima, gomile crnih vreća sa smećem, konstrukciju nekog širokog mosta - puste ulice bez prolaznika...

- A sad se pošteno ispavajte! - kazao mu je savetnik, ostavljajući ga u sobi hotela "Paradise" na istočnoj strani 56. ulice. - Tako ćete lakše savladati vremensku razliku. Sutra ujutru idemo da pogledamo tu sliku. U podne je aukcija.

Spustio je svoju posetnicu pokraj telefona i, okrenuvši se na vratima, rekao:

- Ne savetujem vam da izlazite sami iz hotela. Ovo je opasan grad. Zaključajte sve tri brave. Ujutru ću doći po vas...

Tek kada je Baro izašao, razgledao je pažljivije jazbinu u kojoj se našao.

- Zgodno mesto za samoubice! - pomisli i pobeže u televizijski ekran, iz koga su kuljale obojene slike.

Prve noći u New Yorku Arsen nije ni oka sklopio.

Gledao je do zore program, prebacujući se izglednelo s jednoga na drugi kanal, sve dok mu se ne zavrte u glavi od boja, reči i stvari koje su mu nudile lepe, platinaste žene iz reklama.

Još se umivao posle brijanja kada mu zazvoni telefon.

Savetnik ga je čekao u holu.

Pola sata kasnije, stajao je u Parke Bernetu pred portretom "Devojčice sa lutkom".

Pođe za tragom razdražujuće nestrpljivosti koja ga je obuzimala, učini još jedan odlučan, dodatni napor da razume mutno osećanje, renio bi se bezrazložne, a neutešne tuge pred njenim ljupkim licem, i tada shvati da je, u stvari, ovoga časa siromašni rođak izdaleka koji je stigao da poseti jedno dete predano na staranje strancima u tuđini. Tom detetu je dobro: čuvaju ga i neguju, ima sve što mu je potrebno i ne žali se ni na šta, ali ostaje ipak

neizbrisiv utisak da je daleko od svoje porodice i doma, svog malog sirotog mesta na obali jednog posve drugog mora.

Mala Kazilijanka, koja ga je, zbog položaja crnih zenica na sredini beonjača (bio je to stari slikarski trik), gledala ma iz kog ugla Arsen posmatrao, kao da je nemo molila da je odvede kući. Verovatno bi se slično osećao da je nekim čudom ugledao Michelangelov "Poslednji sud" na zidu kakve fabrike u Detroitu! Šta misle Italijani kad zateknu čempres u nekoj finskoj botaničkoj bašti, ili Laponci kad u rimskom zoološkom vrtu spaze belog medveda na veštačkoj santi leda usred avgusta? Zašto bi se umetnička dela razlikovala od ljudi, biljaka i životinja, razmišljao je Arsen. I ona imaju svoje korenje u delima koja su im prethodila, i pupoljke iz kojih će tek nastati nova umetnost onih što dolaze.

Ne govori li, uostalom, tome u prilog i cena slika?

Portret Valdemarove "Devojčice sa lutkom", ovde kod Parke Berneta na Madison aveniji, gde najveći broj ljudi nije nikada čuo za Koziliju, a kamoli za njeno slikarstvo, vredeo je mnogo manje od lisnatog rama kojim je bio uokviren! Početna cena, pisalo je u katalogu, iznosi samo sto osamdeset dolara, dok patinirani muzejski ram, sa mestimičnim tragovima izbledelih zlatnih listića, košta četiri stotine! U Koziliji, ovo platno jednostavno ne bi imalo cene i ne bi se moglo ni prodavati ni kupovati, jer je važan dokaz da je tako mali narod uspeo da, i pored svega, odgoji, podigne i, naravno, kao što je već običaj, unesreći jedan istančan duh, koji je bio u stanju da na kraju duge golgote, smelo i prirodno, postavi ljubičasti ton plišane trake na kestenjastu podlogu kose i da čitavu tu slikarsku fugu završi neoskrnavljenom belinom dokolenica na pozadini hladne umbre. Ružičasta oaza devojčičinih kolena bila je pravo čudo ljupkosti i veštine!

Ovde, u New Yorku, to je samo jedna evropska slika više! Zašto bi ih uopšte zanimalo Udinijevo platno rađeno u zakasnelom maniru neoklasicističke škole četrdesetih godina? Jednostavno, bio je to samo još jedan u nizu bezbroja dokaza o uzaludnim nastojanjima evropskih došljaka da se nekako uklope u novi svet, koji nikada nisu uspeli da shvate niti prihvate do kraja kao svoj. Beznačajni podatak o promašenom artistskom životu i neostvarenoj karijeri, koja, evo, čak i posle smrti autora, jedva dostiže cenu od sto osamdeset dolara!

Arsenu se dešavalo nešto prilično neobjašnjivo! Nije mogao a da ne primeti kako ga prvi put u životu ne zanima Valdemarova slikarska kuhinja - čitav niz opsenarskih trikova korištenih da se postigne utisak dubine. Kao da nije ni primećivao mekotu valera, smenjivanje hladnih i toplih tonova, kompoziciju i Udinijev slikarski rukopis, koji nije prekriven muzejskim sosom od damar-laka; čitave površine nepokrivenog platna sa vidljivom tesksurom vlakana, gde se još nazire više puta brisani i nanovo postavljani crtež krejonom - ništa od svega nije mamilo njegov profesionalno dresirani duh! Sve je to iščezavalo i gubilo se pred tom četverogodišnjom devojčicom i njenim, malo razmaknutim očima iza kojih se pojavljuje nagoveštaj neke

velike usamljenosti i tuge. Bio je prikovan za krhku figurinu u svetloplavoj haljini od pliša, koja u svojim crnim lakovanim cipelicama sa srebrnom šnalom stoji tačno na ivici sveopšteg mraka, okrenuta zamirućoj svetlosti, trenutak pre no što sve prekrije konačna i neopoziva nesreća. U njemu se probudi davna, već zaboravljena zaštitnička nežnost starijeg brata, koji se uvukao u veštičinu kuću da izbavi svoju malu sestru.

Sad stoje i gledaju se, a taj susret pun privremenosti i neizvesnosti može da bude svakog časa prekinut nailaskom stranih, neprijateljski nastrojenih ljudi. Ne smeju da se dodirnu, ne mogu da govore, nisu u stanju ništa da preduzmu... Između njih i njihovog rodnog doma je, kao u kakvom ružnom snu, ogroman olovni okean, koji treba preleteti ili preplivati; njihov zavičaj je daleko, veoma daleko, a svukud naokolo su ravnodušnost, novac i račun, moć i opasnosti, carinici, policajci i mrtve koze; hiljadu prepreka kojima su oboje nedorasi. Oči mu se napuniše suzama. Posle ko zna koliko godina, plakao je.

Na tom malom platnu bila je, poput kakve plemenite kore na tek pronađenom eliksiru večite ljubavi, kristalizovana pigmentom, lanenim uljem i vremenom, suština onog najboljeg i najdragocenijeg što su njegovo ostrvo i njegov narod umeli da pruže istoriji kroz duh i prste svoga izabranika Valdemara Udinija, neka mu je pokoj duši! Prema toj dirljivoj i poraznoj lepoti koja opčinjava svakoga ko poseduje ključeve šifre, izgledali su potpuno besmisleno, kao ispunjeni slamom i praznim zveketom reči, i Major i njegov Vojni savet; čitava krivotvorena istorija pisana uvek od onih koji su pobeđivali.

Evo čoveka koji je od poraza umeo da načini veličanstvenu pobedu!

Evo dela!

- Onda? - dopre odnekud iz daljine unervoženi glas savetnika Bara. - Je li stvar prava?

- Prava je.

- Kako znate?

- Znam.

Baro je očigledno razočaran. Očekivao je rendgensku ekspertizu, infracrvene zrake ili (u nedostatku nečeg ozbiljnijeg) bar malo grebuckanja po uglovima portreta, gledanje kroz lupu, makar samo neku od onih zamršenih stvari o kojima je čitao u nedeljnom "New York Timesu". Ništa od svega! Ovaj čovek u očajno skrojenom i uflekanom odelu, koji mu se, inače, nije nimalo dopadao još od prvog trenutka kada ga je ugledao na aerodromu (prepoznao je u njemu dah rodne Kozilije iz koje je imao sreću da utekne bar na četiri godine!), došao je, stao pred portret i začutao. I sada tvrdi da je slika autentična, a jedva da je dotakao prstima. I to je sve! Zar je zbog toga morao

da putuje čak ovamo i potroši tolike državne pare, da bi samo procedio to svoje "znam"?

- Pogledajte, molim vas, još jedanput! upozori ga nervozno. - Vi nemate pojma šta su oni u stanju sve da falsifikuju! Od dolara do soka od jabuka!

Arsen ga je gledao sa somnabulnom odsutnošću, kao neko ko se još nije probudio iz sna.

- Prava je - kazao je mirno - znam da je prava.

- Nećete verovati koliko falsifikata kruži Amerikom! - demonstrirao je savetnik svoje poznavanje pokvarenog zapadnog sveta. Pouzdajete se samo u svoje osećanje? Ne, oprostite, bez uvrede, ali je li vama poznato koliko trgovci slikama plaćaju ekspertize, pa se opet dešava da im neko podvali!

- Ja nisam trgovac - kazao je Arsen - i zato znam.

Bila mu je smešna sumnjičavost savetnikova. Zar bi se ikome isplatilo da potroši ceo život na savlađivanje te strašne i mukotrpne veštine da sa takvom lakoćom izraze najsloženija osećanja teskobe, straha i melanholije, da bi mu jedno ovakvo remek-delo završilo u Parke Bernetu sa početnom cenom od sto osamdeset dolara? Smešno!

- Da li postoji neki pouzdaniji način? - insistirao je Baro.

- Možemo da upotrebimo Picassovu metodu - predložio je Arsen.

- U čemu se sastoji?

- Prinesite ogledalce usnama portreta: ako se zamagli - pravi je!

Valdemarova devojčica mu namigne:

"Nas dvoje znamo da sam prava!"

Baro pređe ćutke preko svega.

Kao i toliki drugi njegovi zemljaci, savetnik, izgleda, nikako nije mogao da se pomiri sa činjenicom da je najveći kozilijanski umetnik Valdemar Udini pao na tako niske grane da ga prodaju za bagatel, kao šezdeset i osmi eksponat na aukciji. Svi na Ostvru su se bili srodili još od malih nogu sa verovanjem da njegovo ime odjekuje kulturnim svetom; da je jedan od retkih Kozilijanaca koji je uspeo da se nametne Evropi i Americi. E pa, na žalost, i Kozilija će jednoga dana morati da odraste i smogne u sebi dovoljno snage da proguta poraznu istinu: Valdemar Udini u Americi ne znači ništa! Tačnije, znači još mnogo manje u Evropi, gde je savršeno nepoznat. Naravno, majka Kozilija, koja je od svojih sinova i kćeri očekivala samo da pobeđuju, biće

nezadovoljna kad to sazna, ako uopšte ikada i pristane da shvati i prizna sebi nešto slično.

Postavlja se samo jedno pitanje: da li je zbog toga što nije priznat ni u Americi ni u Evropi, Valdemar Udini manji umetnik? Ne, nije. Isto je toliko velik kao i u slučaju da je nekim čudom dobio bronzani spomenik na najprometnijem njujorškom skveru.

Velik je, najveći je sam u sebi. Velik je onima kojima je potreban.

- Onda, ako ste sigurni kao što tvrdite... - gledao je užurbano Baro na sat - ostaje nam još samo da u podne kupimo tu sliku. Ja, sada, na žalost, moram da vas ostavim; imam neke obaveze!

Očigledno, nije imao nikakvih obaveza, ali izbegavao je da odvede svog zemljaka na piće, jer se od njega očekivalo da plati račun. Savetnik je na sve mislio.

- Ostaću još malo ovde... - reče Arsen i vrati se devojkici sa lutkom.

Ali, čarolije je nestalo. Možda zbog toga što je već ispraznio sav osećajni naboj ili što ga je razbio Baro, tek, sa platna ga je posmatrala samo jedna devojčica i ništa više. Njena suština zatvorila se u sebe poput školjke.

- Ništa ne mari, opet ćemo se sresti... - prošapta i izađe iz dvorane gde su bile izložene slike. Prošeta i kroz ostale sale, potpuno nezainteresovan za tepihe, kineske skulpture od žada, rimske medalje i engleske gravure konja i pasa.

Niz Madison aveniju duvao je vetar.

Pojeo je hamburger za pultom nekog malog bara i popio razvodnjenu američku kafu. Onda je pušio i gledao Ameriku kroz izlog.

Zauzeli su mesta u sedmom redu dvorane.

To je bila prva aukcija kojoj je prisustvovao u životu, pa je, naravno, bio uzbuđen. Pokušavao je da razazna ko je među publikom trgovac slikama, ko galerista, ko kolekcionar, a ko običan radoznalac. Više od toga šarolikog sveta, koji se, očigledno, već dobro poznaje odranije, Arsena je zapanjila brzina i jednostavnost sa kojom se sve dešava.

Na maloj pokretnoj pozornici u dnu prostorije, pojavljivalo se platno na slikarskom stalku; licitator bi kazao redni broj dela u katalogu, ime autora i početnu cenu, a njegovi pomagači su budno motrili publiku i šapatom mu prenosili nadmetanje. Arsen nije uspevao ni da dobro pogleda reprodukciju u katalogu, a već bi se začuo udarac drvenog malja o pult - platno je bilo prodato gotovo bez reči, jer su se učesnici licitacije sporazumevali diskretnim znacima; pokretima prstiju, namigivanjem i kimanjem glave. Kružna scena

bi se okrenula za sto osamdeset stepeni i pred njima bi iskrsla nova slika. Sve se odvijalo u potpunoj tišini.

Kupci su se nadmetali čak i telefonima! Dve lepuškaste devojke u diskretnim uniformama kuće dizale su slušalice i prenosile cene voditelju aukcije. Arsenovo romantično vaspitanje zahtevalo je za nijansu više poštovanja prema majstorima, čija su imena za njega bila svetinja, od ove hladne i korektne poslovnosti.

Mnoga njihova dela prodavana su rekordnom brzinom, bez mnogo cenjkanja i nadmetanja. Nije smeo ni da počese nos koji ga je iznenada zasvrbeo. Jedan neoprezan pokret prema licu, mislio je, i kupiću Camillea Corota za pedeset i pet hiljada dolara!

Primetio je nekog debelog, masnog tipa, koji je izuo cipele i neprestano trljao nogu o nogu. Glavni licitator bi uvek najpre pogledao u njegovom pravcu kada bi se pojavila nova slika, na šta bi on samo kimnuo glavom ili jedva podigao dva prsta. Kupovao je remekdela kao da kupuje salatu, bez trunke uzbuđenja ili radosti.

Jean François Raffaelli (1850-1924): "Sunčano šetalište". Početna cena od osam hiljada dolara veoma se brzo pope na petnaest; jedno vreme se obrtala oko te cifre, a onda je pokrenu sa mrtve tačke telefonski duel, koji sumu dotera na dvadeset i četiri hiljade dolara! Debeljko podiže lenjo tri prsta u visini stomaka i Jean François Raffaelli pripade njemu za trideset hiljada.

Ređali su se mali evropski majstori: španac Cordero, Italijan Vittorio Reggianini; Franz Wilhelm Schiertz sa minuciozno slikanim grenlandskim predelom, Henri Fantin Latour - mrtva priroda sa čašom... Otišla je za šest hiljada dolara! Arsen se setio lekcije o Latouru. Zar se tako završavaju slavni životopisi, čija je razdoblja, omeđena važnim godinama što označavaju prekretnice u stilu, bubao napamet?

Na ovoj pijaci na Madison aveniji (umalo ne pomisli: stočnoj!), važile su neke sasvim druge vrednosti od onih koje je on poznao. Kao u nekom ciničnom padoku, smenjivali su se na sceni kod Parke Berneta veliki majstori, ludaci, zanesenjaci, romantičari, lirici udavljeni u alkoholu, danas zaboravljeni slikari a nekada u velikoj modi, bonvivani i tihi sveštenici svog zanata... Prohujaše u magnovenju njihovi uzaludni životi, tragovi koje su ostavili iza sebe - i sve je to ovde imalo svoju ravnodušnu cenu, tačno određenu kao i za bilo koju drugu robu. Bilo je nečega, za Arsena uvredljivog, u brzini sa kojom su kupovani, jedni u bescenje, drugi precenjeni, ali uvek bez ikakvog drugog merila osim nekog njemu nerazumljivog, trgovačkog.

Pošto su glavna dela, za koja je vladalo najveće zanimanje, bila prodana, dvorana se lagano praznila, a licitacija je sve više dobijala na brzini. Nastupi serija malih, istočnoevropskih majstora žanr-scena: Roman Kochanowsky, A. Wulkow, obojica Poljaci, Adolf Chwala, Čeh...

Arsen je primetio i nekoliko svojih kolega. Bili su to istoričari umetnosti iz Istočne Evrope, koji su, isto kao i on, sedeli pokraj strogih konzularnih činovnika i pokušavali da kupe neke, za njih važne slike.

Elegantno se okrenuvši na sceni - Arsenu se činilo, mnogo ljupkije nego iko pre nje - na štafelaju se zaustavi redni broj 68. Portret "Devojčice sa lutkom". Valdemar Udini (1895-1957). Vlasništvo privatnog kolekcionara, New Jersey. Početna cena sto osamdeset dolara.

Još jedanput u očima devojčice pročitao nemi poziv za pomoć. Poznavala je jedino njega u gomili okorelih skupljača i trgovaca kojima je prepuštena. Nestade mu vazduha. Ruke su mu se tresle kao pomahnitale. Savetnik Baro, koji je već imao iskustva sa licitacijama u Parke Bernetu, gde je nekoliko puta kupovao tepihe i kristal, samo kimnu glavom.

- Prvi put, drugi put, treći put... - odbrojavao je licitator prelazeći pogledom preko lica u dvorani.

U tom trenutku, devojka koja je držala otvorenu slušalicu na uhu, dade znak da je neko s druge strane žice popeo cenu na dvesta pedeset dolara.

- Trista! - reče Baro.

- Trista pedeset... - objavi licitator. - Prvi put, drugi...

Savetnik podiže četiri prsta.

- Pet stotina dolara za "Devojčicu sa lutkom" Valdemara Udinija! - izviknu novu cenu čovek za pultom.

Njihov nevidljivi konkurent, očigledno, nije škrtario. Arsen prestravljeno pogleda savetnika.

- Možda je samo blef? - reče mirno ovaj.

- Kupi me za Koziliju! - vrištala je devojčica sa pozornice. - Ne daj me!

- Sedamsto! - ne izdrža Arsen.

- Polako... - šapnu mu Baro. - Ne uzbuđujte se...

Devojka pokraj telefona kimnu glavom i licitator objavi da slika u ovom trenutku košta hiljadu dolara! Debeli čovek se sa zanimanjem okrenu prema Arsenu i Baru. Nije očekivao da će nepoznati kozilijanski slikar dostići ikada hiljadarku. Nešto se, izgleda, dešava? Nešto u šta nije upućen.

- Hiljadu dvesta! - reče tiho savetnik.

Očekivali su napregnuto odgovor iz bele slušalice, ali devojka ne daje nikakav znak. Prekinula je vezu. Protivnik je odustao.

- Kupljeno! - viknu licitator, a Arsen se mogao zakleti da mu se devojčica sa lutkom nasmešila u znak zahvalnosti, pre nego što iščeze sa pozornice zamenjena "Husarom na konju" Jana van Chelminskog.

Sklopio je oči i skljojao se bez trunke snage u sebi na tapaciranu stolicu. Savetnik ga je drmusao za rame:

- Hej, je li vam dobro?

- Umalo je nismo izgubili... - promuca i otetura iz Parke Berneta, sudarajući se sa kupcima.

Kroz prozor Arsenove sobe na sedmom spratu hotela "Paradise", videlo se ono što Evropljanin obično zamišlja i očekuje od New Yorka: kaos nabacanih oblakodera u čijim su podnožjima, skljojane od starosti, trunule i tavorile niske zgrade. Kao da se neko preterano izraslo čedo džinova igralo zidanja grada, pa nasumice ređalo svoje obojene kocke jednu na drugu bez ikakvog smisla, a zatim, oko te sulude građevine, isplelo gvozdenu čipku požarnih stepenica. Za jednog Kozilijanca naviknutog od detinjstva na sklad ostrvskih gradova, koji su još u petom veku podizani po strogim planovima na temeljima grčkih i rimskih kastruma, pogled kroz hotelski prozor izazivao je nešto slično osećanju bekstva iz škole urbanističkih mera. Ovde, u New Yorku, izgleda, sve je moguće! Uostalom, njega su zaista i podigla deca isterana iz skladnih evropskih gradova - remek-dela.

- Ali šta nas se sve to tiče! - reče Arsen devojčici sa lutkom, koja ga je gledala prislonjena uz naslon fotelje.

Otkako je stigao sa aukcije, nije izlazio iz sobe osim što se jedanput spustio u hol, gde je nakupovao dovoljno cigareta iz automata, dva sendviča od pastramija i bocu sevn-apa. Proveo je noć u bunilu, budeći se svakih pola sata da popuši cigaretu i razgleda svoj njujorški plen. Osvetlio je devojčicu usmerenim mlazem iz male lampe sa noćnog ormarića i nije ju gasio preko noći, tako da je mogao videti a da ne napušta postelju.

New York ga ni najmanje nije privlačio. Za njega, koji se poput srednjevekovnog ritera nalazio na krstaškom pohodu u zemlji nevernika, bilo je važno jedino to da iz tuđih ruku izbavi ovo kozilijansko dete i vrati ga u zavičaj. Više nije bilo nikoga između njega i nje - mogao je do mile volje da dodiruje prstima površinu platna i žmureći prati vrhovima jagodica smenjivanje lazurnih površina i pasti. U tom susretu sa delom majstora kome je posvetio najbolje godine života, bilo je skrivenog, taktilnog uživanja, zbog koga po svim muzejima sveta i postoje tablice na kojima piše da je "zabranjeno eksponate dodirivati prstima!"

Znao je da će "Devojčica sa lutkom" - neosporno, ključno Udinijevo delo - uskoro biti na počasnom zidu u Zavičajnoj galeriji u Mimosi. Ovo je jedino vreme kad samo njemu pripada.

U deset sati zazvonio je telefon. Savetnik Baro se interesovao kada se vraća kući. Za nekoliko dana, odgovorio je. Kad je već u New Yorku, pokušaće da sazna nešto više o američkom periodu Valdemara Udinića. Imao je nameru da pronađe kuću u kojoj je slikar proveo svoje poslednje dane, a i da fotografiše njegov grob.

- Ako vam nešto zatreba - ponudio se savetnik - možete slobodno da mi se javite od devet do pet, na Konzulat. Sliku obavezno stavite u hotelski sef, jer njujorški hoteli nisu sigurni... Sve su to sami gangsteri. Što čovek ovde duže živi...

Bio je u kupatilu i brijač se kad telefon ponovo zazvoni. Osim predstavnika svoje domovine sa kojim je maločas razgovarao, Arsen nije imao drugih poznanika u New Yorku. Sigurno je pogrešio telefonista na centrali, pomisli dižući slušalicu.

Ali nije bila greška. S druge strane žice dopirao je melodičan ženski glas, koji je pitao da li može razgovarati sa čovekom koji je juče kod Parke Berneta kupio Udinićev portret "Devojčice sa lutkom"?

- O čemu se radi? - upita Arsen.

- Morala bih da se nađem sa vama, lično - kazala je žena. - Možete li da odvojite za mene pet minuta?

Zatečen njenim glasom, u kome je bilo tihe molbe i mazne bolećivosti, ali i navike da joj se ispunjavaju sve želje, Arsen pristade i pokaja se istog trena, ali bilo je već kasno. Dogovorili su se da se nađu u holu njegovog hotela za pola sata.

Pitao se ko je, i šta hoće od njega? Ipak, očekivao je sa nestrpljenjem. Njen glas, naime, još mu je kolao po dubini ušne školjke, golicajući radoznalost.

Zaboravili su samo da se dogovore kako će se prepoznati!

Narednih pola sata Arsen je u svakoj lepoj ženi koja bi izašla iz okretnih vrata očekivao damu sa kojom je razgovarao telefonom.

Pošla je pravo ka njemu, kao da se oduvek poznaju. Sa njom je u plesnivi lobi uleteo i pramen vetra i na tren pokrenuo ustajali vazduh između prašnjavih tepiha i brokatnih tapeta natopljenih nikotinom bezbrojnih generacija hotelskih pušača. Spustio se sa visoke barske stolice i stao pred nju. Gledala ga je krupnim, malo razmaknutim očima, boje najtamnijih borovnica. U prvom trenutku Arsen nije ni primetio ništa drugo na njoj osim tih vlažnih očiju, koje su pozivale da se prema njihovoj vlasnici bude dobar i

pažljiv. Izazivale su slutnju ranih zaljubljenosti, od kojih se već odavno bio potpuno izlečio.

- To sam ja - reče.

- Znam - kazala je.

- Kako?

- Ne znam...

Pripadala je onoj vrsti srećnih, minijaturnih osobica, kojima je nemoguće tačno odrediti godine. Pod izvesnim osvetljenjem mogla je da prođe kao neko ko ima dvadeset i pet, mada čovek ne bi pogrešio kad bi joj dao i deset godina više.

- Hoćete li me ponuditi kafom?

Onjušila je vazduh poput rasne lovačke keruše i kazala da "zaista ne razume ljude koji mogu da stanuju na jednom ovakvom mestu!"

- Zašto? - upita Arsen.

Nozdrve su joj još podrhtavale. Lepo skrojene, blede, senzualne usne kao da su pozivale na dug i mek poljubac.

- Tako je nekako zagrobno... - odgovori njegova gošća. - Ovo je zgodan hotel za samoubice!

"Otkud zna šta sam pomislio prve noći?"

- Lep dan! - prekinu ona tu temu, mešajući nervozno kafu.

- Nisam još bio napolju.

- Kažem to samo radi početka konverzacije! - nasmejala se, otkrivši niz sitnih belih zuba, što joj ponovo promeni izgled. Menjala se iz časa u čas.

U njenoj odeći bilo je nečeg nelogičnog, tako da nikako nije mogao da joj odredi društveni položaj i poreklo. Preko izlizanog svetloplavog džinsa, čiji se porub parao i osipao na belim teniskim patikama, navukla je predugačak muški džemper, za nekoliko brojeva veći od mere koja bi joj pristajala. I to bi bilo u redu: Arsen bi je po tim oznakama kostima lako svrstao u neku ležernu umetničku profesiju, da se nije ogrnula kratkom vizonskom bundom prošaranom prugama, koja je, očigledno, koštala čitavo bogatstvo. Dodamo li tome tašnu od zgužvane kože sa pozlaćenom bravom - zabuna je bila potpuna! Izvukla je iz nje paklo francuskih cigareta "Gitanes". Dok je u tipičnom ženskastom haosu svoje torbe tražila zagubljeni upaljač, Arsen baci pogled na debeo svežanj novčanica.

- Da pređemo na posao - predloži pošto pripali cigaretu. - Koliko ste dali za onu sliku? Hiljadu dvesta?

- U pravu ste.

- Ustupite mi je za hiljadu i po, a?

Ponovo je otvorila torbu i pokazala mu novac, osvrćući se plašljivo naokolo, da neko ne spazi njeno blago.

- Pogledajte - reče - sve sami keš!

- Šta vam pada na pamet!

- Zašto? - začudi se ona. - Što se ustežete? Ovo je, hvala bogu, zemlja gde sve ima svoju cenu. Free country!

- Nisam odavde - reče Arsen.

- A odakle ste?

- Sa Kozilije.

Zenice joj se raširiše od iznenađenja:

- Sa Kozilije?

- Da - reče Arsen - i Udinijev portret za nas apsolutno nema cene! - kazao je za nas! - Na žalost, zadocnili ste...

Džepna Venera je ćutala zagledana u okruglo jezerce crne kafe.

- Juče nisam imala sav novac... - prizna snuždeno. - Jutros sam pronašla ostatak.

- Vi ste, znači, licitirali preko telefona?

- Da.

- Ne bi vam pomoglo ni da ste imali... - kazao je, ispunjen ponosom što iza njega stoji čitava jedna zemlja - Ostrvo.

- Kako mislite?

- Išli bismo do kraja, ako treba, pa možda i dalje. Ta slika pripada Koziliji i visiće tamo, u Udinijevoj galeriji.

- A, tako...

Bilo mu je odjedanput žao te minijature žene-djevojčice, što se upustila u neravnopravnu bitku sa jednom državom, koju, evo, sada on predstavlja u New Yorku. Ličila je na razočarano dete kome su kazali da vrati lutku u raf, jer je preskupa za nju.

Pogledala ga je ispod senke svojih šiški, koje su joj nad očima pravile malu nastrešnicu.

- Mogla bih da nađem još šesto dolara nastavila je da se pogađa - ako biste me sačekali dan-dva?

Osmehnuo se nadmoćno:

- Ne dolazi u obzir!

- Kazala sam to samo onako... - reče uzdahnuvši. - Za svaki slučaj. Da me posle ne grize savest da nisam sve pokušala. Je li slika kod vas?

- Jeste.

- U ovom hotelu? - upita zabrinuto, kao da je ko doveo dete na mesto koje nije za decu.

- Da.

- Je l' bih mogla da je vidim? - zastala je i dodala mazno: - Molim vas...

Razmišljao je. Čega ima da se plaši? Neće mu je oteti: Jači je od nje.

- Zašto da ne?

Iz malog novčanika ukrašenog starinskim goblenom izvadila je tri novčića i stavila ih na pult.

- Šta to radite?

- Za moju kafu... - reče.

Odgurnuo je rukom njen novac i dao dva dolara barmenu:

- Kod nas u Koziliji to nije običaj!

Gledala je u vrhove svojih izbledelih patika dok su se peli liftom. Primetio je da joj je kosa išarana prvim sedim vlasima.

Spustila se odmah na ivicu zgužvane postelje, ne obraćajući nikakvu pažnju na nered u sobi i oblak dima koji je lebdeo pod tavanicom. Zagledala se u portret. Između njih dve, kao da se istog časa stvorio fluid. Arsenu se učini

da niko ne bi mogao da probije te nevidljive niti, pa odustade od ideje da prođe između žene i devojčice kako bi otvorio prozor da pusti dim napolje.

Ćutali su, a kada zausti da je nešto zapita, ona ga zaustavi podignutom rukom, pa je ostao da stoji kod vrata, ne znajući kako da se ponaša.

Najzad, njegova gošća duboko odahnu;

- Imate li nešto žestoko? - prenu se, pogledavši ga kao da se čudi otkud i on tu.

Nalio joj je u čašu dva prsta kozilijanske travarice. Iskapila je u jednom gutljaju.

- Šta je to? - upita mršteći se.

- Naša rakija.

- Ah, to je znači to!

Seo je pokraj nje i posmatrao joj oštri profil na svetloj osnovi prozora, kao na nekoj medalji koju su sveže iskopanu doneli u njegovu galeriju na procenu.

- Nećete se ljutiti ako vas nešto upitam? - reče, sipajući novu turu travarice u čaše.

- Videću, kad me budete pitali... - odgovori ona snuždeno.

- Zašto vam je toliko stalo baš do ovog portreta?

- Stvarno vas zanima?

- Stvarno.

Kada mu se okrenula, lica su im bila blizu jedno drugom.

- Zato što je to moj portret - reče.

- Vi ste... - promuca, upoređujući je sa slikom iz koje je devojčica nemo potvrđivala glavom.

Mala dama ponovo zaroni u svoju izgužvanu torbu i otuda posle kraćeg traganja, ćuteći, izvuče posetnicu na kojoj je finom zlatnom kapitalom bilo odštampano:

H. R. H. PRINCESS ZOE OF KOZILIJA

"Ako me neko zatekne sa njom u sobi," paralisao ga je strah, "ne gine mi deset godina robije u kozilijanskim kamenolomima! Ljudi su zatvarani i za

manje stvari; zbog kakvog pisma ili čak samo razglednice iz inostranstva. U mnogim slučajevima, bila je dovoljna i rečenica da su ljudi zatvarani i za manje stvari; zbog kakvog pisma ili čak samo razglednice iz inostranstva, pa da čoveka pojede pomrčina..."

A on je, već drugog dana boravka u New Yorku, uspeo da ostane sam u hotelskoj sobi sa jednom pravom princezom Kudelin, na nesreću princezom svoje sopstvene zemlje u izgnanstvu, čijoj je porodici, uključujući tu i buduća pokolenja - praunuke, čukununuke i čukun-čukun-čukununuke bio zauvek zabranjen povratak na kozilijanske obale! U glavi mu se premotavao ubrzani nemi film u kome, začudo, on nije bio glavni junak. Video je iseljavanje svoje male porodice iz kuće na Trgu u Mimozi, prinudni rad u unutrašnjosti Ostrva, gde se skapava od sunčanice i kamene prašine, a i muke kroz koje će morati da mu prođe kćerka. Video je kako je tuku njeni drugovi iz osnovne škole. Čuo je kako ga bespomoćno zove da joj pomogne, pritešnjena u uglu učionice, a on ne može da stigne, jer je na robiji ili u Americi, svejedno.

Ustao je i dva puta zaključao vrata.

Stojeći tako sa jednom rukom na bravi, pogledao je minijaturnu ženu što može da donese nesreću svakom Kozilijancu koga sretne, a da čak ništa i ne učini - samo da postoji! Poluispružena na njegovoj postelji, bila je potpuno nesvesna opasnosti u koju ga je gurnula. Razgledala je svoje detinjstvo na Udinijevom portretu, a blaga tuga senčila joj je sfumatom uglove usana i isturene jagodice.

Zurio je u njenu posetnicu koju je još držao u ruci, ne znajući šta da učini sa njom.

- Dajte mi to! - zatraži princeza, i on joj je pruži.

Precrtala je energično perom H.R.H. PRINCESS, a zatim i ostatak - OF KOZILIJJA, tako da na posetnici ostade samo njeno ime: ZOE.

Vratila mu je vizit-kartu, podvila noge pod sebe i podnimila bradu rukama.

Vreme je iznenada stalo.

Ma kakav pokret napravila, ma kako bila odevena, i ma koliko se prerusavala, ma gde da se nalazila, princeza Zoe je svuda i u svakom času kosila na svom bledom licu beleg duge kraljevske loze, što vuče poreklo iz magle legendi i predanja, punih ratova, ubistava, pokolja, zavera, trovanja i prevrata, nasilja i izdajstava - ludi plamen plahovitog karaktera Kudelina, što je menjao istoriju i geografske karte, pomerajući svojom strasnom pohlepom i gramzivošću, kraljevski nezajažljivom megalomanijom, granice poseda u krvi i dimu.

I sada, dok je prekrštenih nogu, podnimljena, sedela na ležaju jedne bezlične hotelske sobe, mirno i pomalo utučeno, ispod tog prividnog spokojstva svetlucao je žar nekog davnog požara pod pepelom duge dekadencije istrulelog porodičnog stabla.

"Oni se već rađaju poraženi i u izgnanstvu..." - pomisli Arsen.

I u izlizanim farmerkama i širokom, razvučenom džemperu, Zoe je zadržavala nešto od kraljevske mirnoće. Kao da je bila ogrnuta nevidljivim plaštom neke izdvojenosti iz puka. Nije slučajno pomislio na staru kozilijansku medalju! Tu istu oštru siluetu visokih jagodica i malo povijenog nosa, sličnog ranim grčkim skulpturama, Arsen je sretao na starom kozilijanskom novcu. Njena prabaka, Zoe II, koja se zakaluđerila i postala svetica, njena baka - Teodora, čuvena zbog orgija sa konjičkim oficirima; njena majka, ubijena u atentatu 1940. namenjenom njenom ocu, kralju Kozilije, Nikolasu Kudelinu Četvrtom - imale su taj isti, ponosni i odsutni aristokratski izraz, pun skrivene čežnje za ljubavlju.

Bila je princeza - jedan od poslednjih izdanaka već izumrle ljudske vrste; slučajno preživeli primerak u doba sveopšte prosečnosti i demokratske konfekcije.

Arsen se osećao kao arheolog koji je iznenada, na nekoj plaži za vreme letovanja, ugledao dinosaurusu kako izlazi iz mora.

- U kom ste znaku rođeni?

- Riba - reče Arsen.

- Znala sam - kazala je princeza - i ja sam riba.

- Nije pitanje za jednu damu - reče Arsen. - Ali, koje godine?

- Trideset osme - reče princeza. - A vi?

- Trideset osme.

- U martu?

- Devetog marta - reče Arsen.

- Oh, bože! - spustila je glavu na njegovo rame i zažmurila, a kada posle nekoliko trenutaka ponovo otvori oči, ona reče: - I ja sam rođena devetog marta. U šest po podne. Osetila sam to čim sam te ugledala!

Astrološka privlačnost spoji ih takvom silinom da nisu stigli ni da maknu prstom. Zaboraviše potpuno da ih deli kazna; zaboraviše ko su - najzad, pronašli su se na svetlu!

Ugledali su u isto vreme prvi put nebo nad Mimosom: princeza iz Rezidencije a Arsen iz skromnog iznajmljenog stana svog oca, profesora klasičnih jezika. Izrasli su im u isto vreme prvi zubi, zaradili su istog leta prve ožiljke na kolenima, zabrinuli se iste godine zbog prvih sedih. Stara bajka o pastiru i princezi blesnula je tako ponovo jednog vetrovitog njujorškog dana u hotelu "Paradise", na obali novog sveta, gde sve ima svoju cenu i gde je sve moguće opipati i kupiti, u zemlji koja još nije stigla da proživi i odboluje svoje priče iz klasične starine.

"Šta da radim?" - pomisli, ne primećujući da za ruku drži jednu pravu princezu.

Princeza Zoe (na grčkom, Zoe znači život) došla je na svet posle dvesta pedeset i tri godine vladavine dinastije Kudelina. Njeno rođenje obeleženo je velikim vatrometom sa platoa ispred Rezidencije. Tom prilikom pirotehničar iz Barija izgubio je tri prsta i levo oko. Vatromet, koji je dve godine kasnije priredila eskadra italijanskih bojnih brodova, koštao je mnoge Kozilijance i prstiju i glave. Kralj Nikolas Kudelin Četvrti pobeo je u švajcarsku, u koju je inače, još pre rata, bio izvukao najveći deo svog privatnog kapitala. Njegov regent, general Drman Sopilo, uspeo je da od pada Italije 1948. jedno vreme zadrži prividnu nezavisnost Ostrva, i pored invazionih britanskih trupa koje su ga zaposle 1944. godine, ali ga je zbacila grupa progrčki orijentisanih oficira, koju je predvodio pukovnik Spiros. Kralj je povremeno navraćao u Mimosu. Veći deo godine provodio je na Azurnoj obali, takmičeći se u jedrenju. Između 1947. i 1960. Kozilija je imala nešto slično parlamentarnoj demokratiji - dinastija Kudelina služila je više u dekorativne svrhe, radi turista. Pred Rezidencijom se smenjivala slikovito odevena straža, a svakoga dana u sedam po podne pucao je sa tvrđave top. Mnoštvo usitnjenih građanskih i seljačkih stranaka, od kojih ni jedna nije uspevala da privuče većinu glasova, dovele su Ostrvo na rub propasti. Ne kaže se uzalud: koliko Kozilijanaca - toliko partija! štrajkovi, privredne krize, politička ubistva, kidnapovanja i ucene, diverzije i svakodnevne eksplozije bombi po redakcijama listova, zapretili su građanskim ratom. Predvodeći grupu majora iz garnizona na jugu Ostrva u Svetoj Basi, istorijskim maršem, Mimosu je zauzeo Major Saracen, inače sin siromašnog ribara. Kralj je odjedrio svojom jahtom ka grčkim vodama. Ukinut je parlamentarni sistem, a uvedena privremena vladavina Vojnog saveta, koja, evo, traje već sedamnaest godina.

Princeza Zoe sa svim tim nije imala nikakve veze, jer je od svoje druge godine živela u švajcarskoj i Velikoj Britaniji. Sa Kozilijom je jedino vezivala zabrana povratka, koja je obuhvatala čitavu porodicu Kudelina. Povremeno, o nju su se otimale emigrantske partije rasute po svetu, želeći da pomoću njenog imena naprave politički kapital. Odbila je i leve, i desne, i umerene, i radikalne, i plave, i crne, i mlade, i konzervativne. Posle izvesnog vremena digli su ruke od princeze i smatrali je pravom ilustracijom degenerisanja kraljevskih porodica, držeći da je ništa drugo ne zanima do međunarodnog džet-seta. U rubrici "Zanimljivosti iz sveta", novine su s vremena na vreme objavljivale vesti da se princeza Zoe od Kozilije ponovo udala. Prvi put za

automobilskog asa Lea Adama, drugi put za Dominga Menciju - latinoameričkog milijardera, treći put za britanskog glumca Montyja Parkera.

Princeza je, činilo se, potpuno otpisala Koziliju, na koju je podsećala jedino njena titula na posetnici.

Arsen je bio prvi Kozilijanac sa kojim je razgovarala u poslednjih trideset i sedam godina, ne računajući svoju užu porodicu.

Izvukla je ruku iz njegove šake i popravila frizuru pred ogledalom na vratima rasušenog ormara.

- Onda, zbogom, dušo! - mahnu svojoj maloj dvojnici na portretu. Dodirnula je Arsena. Hvala ti što si mi dozvolio da vidim sliku. Ne znaš koliko mi je to značilo.

Strah od susreta sa princezom kod Arsena zameni panika da je više nikada neće videti. Produžiti bajku pod svaku cenu, makar za jedan sat, bilo je sve što je želeo tog časa. Čovek ipak ne sreće svoju princezu svakog dana! Uostalom, zar nije New York najveći grad na svetu? Ko će ga videti sa njom?

- Da ručamo zajedno? - čuo je sebe kako predlaže svojoj gošći.

Oklevala je. Zatim je izvukla rokovnik iz torbe i pregledala svoje termine:

- O.K. - reče. - Mogu li da se poslužim telefonom?

Dok je, pretvorena u poslovnu lažljivicu, veoma brzo i vešto odgađala i premeštala svoje obaveze, raskršćujući subotnje popodne za druženje sa njim, Arsen se pitao šta da uradi sa dragocenim platnom. Nije mu se ostavljalo u hotelskom sefu - pokazao bi pred princezom oprez nedostojan jednog ovakvog izuzetnog trenutka. Kao da mu čita misli, Zoe predloži da neuokvireno platno sakriju iza velike reprodukcije akvarela Johna Marina, koja je krasila čelni zid sobe. Učiniše tako. On je skidao Johna Marina, a ona držala svoj portret u naručju. Pogleda još jedanput sliku izbliza i uzdahnu:

- A baš sam mirno živela poslednjih meseci... Gde hoćeš da ručamo?

Pripadala je onoj vrsti osoba koje moraju da dodiruju sagovornike kad im se obraćaju, kao da im reči teku kroz jagodice prstiju, a ne kroz usne.

- Bilo gde - reče Arsen. - Svejedno mi je.

Princeza se na ulici smanjila na veličinu Palčice. Položio joj je zaštitnički ruku preko ramena. Kao da je čitava stala u njegov dlan.

Iznenada, on oseti potrebu da je štiti.

Ručali su u gradu, u Houston Streetu kod "Ballata".

Zoe je naručivala jelo, a Arsen razgledao sumanute plakate Andyja Warhola i Rauschenberga. Nisu ličili ni na šta što je video ranije.

"Ballato" je bio prepun svetlokosog mladog sveta, koji je tek napustio postelje radi subotnjeg "branča". Posmatrao je sa zavišću srećne parove što su do pre pola sata vodili ljubav, a sada se raduju doručku-ručku i prave planove kako da utučaju poslepodne.

Kako je odjedanput sve postalo jednostavno! Ljubav, sunčana strana ulice preko puta i zidovi od crvene cigle sa kojih se ljušte stari afiši, život, sve. Njegova rodna Kozilija izgledala mu je daleko. Video je njene obrise na karti; senka ukletog galeba u letu, pala na modru osnovu Sredozemlja.

U ovo doba dana, u ostrvskim kafanama sede samo muškarci. Odeveni su svečano u bele košulje i crna odela. Na stolu: obavezna travarica, kozji sir, masline i subotnje izdanje "Glasa Kozilije". Nigde ni jedne žene! One spremaju ručkove i čekaju muževe da se vrate teškim dostojanstvenim korakom, koji govori o tome da su neprikosnovene glave porodice. Deca će još sa ulice zavikati: "Otac dolazi!" Tek tada će baciti pirinač u ključalu supu, da se ne raskuva a da ipak ne ostane suviše tvrd. Gledajući njujoršku mladež oko sebe, video je subotnju Koziliju na temeljima straha. Deca se plaše majki, one dršću pred muževima, ovi se boje svojih očeva - svi zajedno Majora, koji sve vidi iz svoje rezidencije. Da li je uopšte moguće živeti bez straha?

Princeza je za sebe naručila samo zelenu salatu, a njemu je predložila da proba omlet specijalitet kuće. Pili su Bloody Mary, kao i ostali. Gledajući je kako gricka listove salate, pomisli da se hrani kao zec. Slušao je kako mu govori o svojim neuspelim pokušajima da nabavi bilo šta što je vezivalo za kraljevski predživot u Koziliji. Makar kakav dokaz da je nekad zaista bila princeza!

Posljednji put, bio je u pitanju jedan plavi tepih iz njene dečije sobe, koju je delila sa bratom, princom Andreasom. On sada živi u Antibesu, na imanju njihovog oca, što ga je dobio posle parnice protiv nje - rođene sestre! Taj ćilimčić nije bio nikakav raritet, ništa posebno - dosta čest primerak persijanera za klanjanje u džamiji, uostalom, ne baš u sasvim dobrom stanju, a pojavio se na licitaciji kod "Druckmanna" pre pet godina zajedno sa nameštajem i slikama iz zaostavštine njene tetke, koja je umrla u Bostonu.

- Baš sam želela da ga dobijem natrag! - poveravala mu se princeza. - Ta plava boja je, inače, prva stvar koje se zaista sećam u životu. Verovala sam da ću jednoga dana poleteti na njemu iznad Mimoze...

Veliki okršaj kod "Druckmanna" nije mogao da razume niko sem princeze i njenog brata princa Ardreasa. Za tu priliku doleteo je čak sa juga Francuske. Sedeli su, pričala je Zoe, na suprotnim krajevima dvorane i borili se za plavi komad svoga djetinjstva. "Andreas nije loš čovek, samo je slabić koga žena tera na sve te stvari, jer obožava novac!" - kazala je princeza. Zbog nje i ne

govore jedanaest godina. A na svetu imaju samo jedno drugo! Nikoga više. Siroti Andreas! Nabijali su, dakle, cenu tepihu koji se prodavao za trideset i pet dolara, a ubrzo, zahvaljujući njihovoj tvrdoglavosti, dostigao vrednost od osam hiljada! Niko nije mogao da razume šta to tako vredno nalaze u jednom izlisanom ćilimčetu, koji bi u najboljem slučaju mogao da posluži kao prostirka za psa. Na osam hiljada, Zoe je odustala - nije više imala ni centa i tako je plavi tepih odleteo na Azurnu obalu. Bila je to pozna osveta brata, kome je, kada su bili mali, samo pokatkad dozvoljavala da posedi na njenom letećem ćilimu.

- Ne znam šta bih sve dala samo da ga imam! - ponovi Zoe. - Mislim da mi se ne bi moglo dogoditi više ništa ružno u New Yorku kad bih samo minut posedela na njemu! Taj slučaj me je naćeo. Znala sam da neću dobiti ni svoj portret, ali, shvataš, morala sam da učestvujem, da se borim...

Princeza mu je otkrila da što je starija, to češće misli na Koziliju.

- Čudno? - kazala je. - Nekada bi prošlo po dve-tri godine a da i ne pomislim na Ostrvo! Ali, otkako sam prešla trideset i petu, mislim na Mimosu svakog dana. Šta se to dešava sa mnom?

Pogledala ga je kao da od njega traži pomoć za neku nepoznatu, neizlečivu bolest koja je napala:

- Možda sam počela da starim? Da tražim korene? Poreklo? To je tako čudno! Mogu da otputujem bilo gde - samo ne tamo gde sam rođena. Možda baš zbog toga ne prestajem da mislim na Rezidenciju, na sve one duge mračne hodnike, vrt, kuhinje i štalu za tatine konje. Ponekad je to zaista neizdržljivo! Pitam se šta tamo imaju protiv mene? Razumem da su sa mojim ocem imali neraščićene račune, ali on je mrtav. Šta sam im ja kriva? Imala sam samo dve godine kada smo napustili Ostrvo. Pre nekoliko godina napisala sam pismo Vojnom savetu. Molila sam ih da mi dozvole da posetim Mimosu, makar samo između dva aviona. Nisu mi uopšte odgovorili...

Arsen se setio uvodnika na prvoj strani "Glasa Kozilije", koji je bio posvećen toj temi i koji je u maglovitim aluzijama govorio o tome kako "propala aristokratija želi da se vrati na Koziliju, gde će je uvek čekati samo jedan odgovor - ne! Jer, Koziliji, koja danas pliva u prosperitetu, služeći kao primer narodima na jugu i severu Mediterana, više nisu potrebne teniske šampionke i nemoralne princeze..." Patetično intonirani uvodnik na pet stubaca niko u Mimosi nije sasvim razumeo. Nagađali su danima šta se krije između redova.

Daleko ostrvo lebdelo je poput prokletstva iznad njihovog stola u "Ballatu", dok su spolja izgledali isto onako srećni kao i ostali parovi u rano subotnje poslepodne. Arsen je osluškivao veseli žagor gostiju. Ponegde bi prsnuo zdrav i srećan smeh. Jedini su on i Zoe bili tamnokosi. Učini mu se da sedi među ljudima sa neke druge, plave planete. Rođeni od očeva došljaka, bili su potpuno operisani od nostalgije. Da li bi uopšte shvatili postojanje nevidljivih

spona kojim ih je vezivala daleka Kozilija? Ne bi se iznenadio kad bi ih iznenada stavili pod stakleno zvono i počeli da izučavaju kao dva slučajno preostala bacila iz Starog sveta, koji u sebi nose zarazu staromodnih i prevaziđenih osećanja, kao što su nostalgija, bezrazložna tuga, inat, čežnja za nebesko plavim tepihom za klanjanje iz dečije sobe...

- Zavidim im - kazao je princezi. - Izgledaju srećno...

- Ne brini se za to! - rekla je. - Svako plaća neku svoju cenu. Imaju i oni svoje probleme.

- Ipak, čini mi se da se toliko razlikujemo. Strah me je da nas ne nabodu na iglu, kao dve čudne bube, i ne stave u vitrinu...

- Više mi odgovara da budem leptir!

- Leptiri žive samo jedan dan?

- Ali zato bar lete.

Posle su lutali po Sohou i nasumice ulazili u galerije, kada bi im se nešto svidelo kroz izlog. Smejali se šašavoj izložbi Don Flavina koji je kod "Heiner Friedricha", u potpuno praznoj dvorani golih zidova, postavio samo dve baterije fluorescentnih cevi. Žuta i ljubičasta svetlost mešale su se na sredini dvorane i to je bilo sve. Kupovali su luckaste razglednice u nekoj maloj knjižari u podrumu. Princeza je kupila srce za Dan Valentina; Arsen - fotografiju iseljeničkog broda što pristaje uz njujorški dok.

Sedeli su u kafeu "Regio" u Bleecker Streetu, okruženi decom koju su roditelji izveli u subotnju šetnju. Jeli kolače sa jagodama i šlagom i pisali razglednice. Princeza je poslala sama sebi srce. Arsen je želeo da se javi profesoru Kuzenu, ali bojeći se da mu ne napravi neprilike, odustao je i iscepao razglednicu.

- Oprostite - reče stari kelner, kome je Arsen ostavio neuobičajeno visoku napojnicu. Čuo sam da govorite grčki.

- To nije grčki - ispravi ga. - Govorimo kozilijanski.

- Ah, znam - kazao je kelner - Sicilija! Imamo ih dosta ovde u New Yorku, u Maloj Italiji!

- Kozilija! - ponovi Arsen. - Mi smo sa Kozilije.

- Korzika? Zar to nije isto?

- Ne, to je drugo.

- Spelujte mi, molim vas!

- K o-z-i-l-i-j-a.

- Kako sam glup! - lupi se kelner po čelu. - Kozilija, pa da! To je ono ostrvo gde se stalno svađaju Grci i Turci?

- Mislite, Nikozija?

- Pa da! Nikozija! - bio je srećan što je najzad uspeo da odredi zemlju svojih gostiju.

- Nikozija je na Kipru! - gubio je Arsen živce. - A Kozilija je potpuno drugo ostrvo na Mediteranu. Posebna država, razumete?

- Možete li mi ostaviti komad vašeg novca? - zamoli ga kelner. - Imam zbirku...

Arsen je u džepu pronašao jednu zaostalu kozilijansku liru sa likom Majora Saracena i poklonio je kelneru. Zauzvrat, ovaj mu napuni džep šibicama kafea "Regio".

"Dolazim sa ostrva koje ne postoji!" - mislio je dok su šetali Greenwich Villageom. "Vekovima na njemu žive nepostojeći ljudi. Ne postoji ni istorija, ni književnost, ni filozofija ništa! Sve naše muke bile su uzaludne, jer mi, u stvari, uopšte i ne postojimo nigde, sem u našoj sopstvenoj visokoj uobrazilji o sebi samima. I ne postoje mučenja kroz koja smo morali da prođemo; ni ljubav koju smo osećali za svoju domovinu - za najveći deo ove planete ništa ne postoji što je naše."

- Nemoj to uzimati suviše srcu... - tešila ga je princeza. - Ja sam se već odavno navikla da ne znaju za Koziliju. Uostalom, da li ti znaš koji je glavni grad države Colorado?

Priznao je da ne zna.

- A Colorado je veći od Kozilije bar nekoliko puta!

Sve je više osećao razliku u vremenu koju nije želeo da prizna New Yorku, smatrajući to izvesnom razmaženošću svetskih putnika. Leteći na zapad preko okeana, zaradio je šest sati. Od uzbuđenja nije spavao već dve noći i dva dana, pa se sada to produženo i neprospavano vreme nakupilo, tražeći svoje. Kapci su mu se lepili od umora i sna, a telo bi mu s vremena na vreme protresla groznica. Činilo mu se da mu lice gori. Usne su mu bile spržene nikotinom američkih cigareta, koje nikada ranije nije pušio. Nalazio se u totalnom nesporazumu sa okolinom. Njujorški prizori su se maglili i mutili, kao da je leđima priljubljen uz zavitlani zid smrti, u cirkusu. Spolja gledano, sve je bilo potpuno realno i razumljivo, ali pomerenom vreme činilo je da budan sanja.

U njemu su zavijali ostrvski psi. Čuo je šum noćne plime kako preliva kamenu rivu u Mimozi.

- Koliko je sati?

- Pet.

"Dok je njima dan, u meni traje kozilijanska noć... I biće uvek tako!"

Poželeo je da negde popije jaku duplu kafu, da se rasani.

- Ja ću ti je skuvati! - predložila mu je princeza. - Imam kod kuće automat za espresso...

Kazala je da stanuje u blizini, pa su krenuli peške kroz spletove uličica Greenwich Villagea. Zapanjilo ga je koliko New York malo liči na sebe iz filmova! Umesto oblakodera, od kojih se nije videlo nebo i "gde je čovek tako izgubljen i sam kao na samom dnu nekog džinovskog kanjona, u kome usred dana gore sijalice." - kako su to lepo opisivali kozilijanski dopisnici, prolazio je pokraj kućeraka, ne viših od onih u Mimozi.

Princeza je otključala vrata na jednoj veoma uskoj zgradi, u Charlton Streetu. Ušli su u njen studio, čiji su stražnji prozori, od tavanice do patosa, gledali na minijaturni vrt. Nasred vrta raslo je Arsenu nepoznato zimzeleno drvo, široke, lisnate krošnje. Vrt je bio ograđen belim zidom uz koji se peo bršljan. Prostorija u kojoj se našao bila je prekrivena čupavim belim sagom, gotovo bez ikakvog nameštaja, osim prostranog francuskog kreveta oko koga su ležale gomile knjiga. Izuzimajući toaletni stočić sa tri ogledala, zatrpan kozmetikom, i pletenu fotelju od pruća, u ovoj beloj oazi, čije je prazne zidove ukrašavao jedino tanki crni krst, sve ostalo što je potrebno za život ležalo je po tepihu. Televizor, gramofon, razbacane ploče, "New York Times" i dva bela telefona. Beli kineski lampion umesto lustera, bela indijanska asura kojom je prekriven krevet, male bele kamene glave sa Devičanskih ostrva na prozirnom staklenom stolu - sve je, uglavnom, bilo belo, sem princezine tamne kose i očiju. I sve je u toj sobi odisalo besprekornim ukusom i elegancijom, postignutom, čini se, bez ikakvog posebnog napora.

Samo je nešto remetilo ovu istančanu belu harmoniju! Sa vrha belih zavojitih stepenica spuštale su se u kaskadama gomile raznobojnih balona, uznemirenih promajom koju su Arsen i princeza napravili otvorivši vrata.

- Odakle ti? - pitao je Arsen.

Zoe se nasmejala:

- Ne znam... - rekla je. - Kad sam se jutros probudila, zatekla sam punu kadu, gore, u kupatilu! Počeli su da kuljaju niz stepenice kao ludi... Šta da radimo s njima?

Baloni su se muvali oko njihovih nogu. Odlučiše da ih se reše. Zapalili su dve cigarete i počeli da ih uništavaju žarom. Uskoro više nije bilo ni jednoga.

Princeza je kuvala kafu u maloj čajnoj kuhinji, što je podsećala na brodsku kabinu. Bila je sva opremljena ukradenim stvarima sa putovanja; od pribora za jelo do čaša i pepeljara. Arsen je stavio na gramofon Mozartov Koncert za flautu i orkestar u G-duru.

Kada se posle desetak minuta njegova domaćica vratila sa dve prozirne šolje, koje je iznutra zapljuskivala kafa a spolja morski talasi nepoznatog kineskog keramičara, on je već duboko spavao, sklupčan na belom sagu pokraj gramofona.

Pokrila ga je asurom i gledala kako duboko diše, kao dečak izmoren igrom, posle napornog dana. Izgledao joj je tako dirljivo i smešno u svom demodiranom mrkom odelu i žutim cipelama. Bio bi gotovo lep da se drukčije obuče! Oseti nežnost prema slučajno pronađenom vršnjaku. Zar nije prevalio ogroman put iz starog kraja, čak preko okeana, da bi pronašao njen portret i vratio ga u njihovu zajedničku domovinu, iz koje je, na žalost, zauvek izbačena.

Bilo joj je žao da ga budi.

Presvukla se, našminkala i izašla na prstima iz studija.

Čekale su je večernje obaveze. Najpre večera kod "Regine" sa važnim ljudima iz "Voguea", a onda otvaranje izložbe Sola Lewitta u Muzeju moderne umetnosti.

Konceptualista Sol Lewitt nije izložio ništa što bi makar malo podsećalo na slikarstvo. Švrljao je običnom olovkom po neprikosnovenim zidovima Muzeja, među kojima se muvao zbunjeni njujorški krug ljubitelja i poznavalaca.

- Vi me podsećate na dete koje uništava sobu svojih roditelja! - kazala je Solu Lewittu, kome su je predstavili.

- Napokon jedna pametna misao večeras! - odvratio je Lewitt.

Naredna tri dana njena slučajna opaska kružiće po njujorškim salonima.

Usput je uredniku kulinarske rubrike "Harpers Bazaara" izdiktirala tri recepta za dijetalne salate bez posledica, i primila za to ček na dvesta pedeset dolara.

U baru hotela "Carlyle" na Madison aveniji, gde su je odveli neki prijatelji, slušala je kako Marian McPortland venčava debisijevski svetle akorde "Odblesaka na vodi" raskošnim džez-varijacijama. Prepustila se svetlucavim slapovima što su izvirali ispod prstiju stare pijanistkinje, prateći jednim

uhom razgovor za stolom. A sve to vreme bila je gotovo srećna. Kao da je čeka neki dragocen, potpuno bezrazložan poklon.

Nije li tome bio uzrok onaj sanjivi Kozilijanac, kome čak nije zapamtila ni ime?

Obično je uveče, pre svojih izlazaka, ostav ljala upaljena sva svetla; plašila se povratka u mrak. Prvi put posle mnogo godina, ona ih je pre polaska pažljivo pogasila. Neko je najzad čeka kod kuće.

"Krajnje je vreme da nabavim jazavičara," pomisli.

Mozartov adađo u izvođenju Jean-Pierrea Rampala - vlati trave na bolesnom vetru vrteo se po ko zna koji put. Zaboravila je da isključi automatski pik-ap.

Njen kozilijanski podanik još je uvek spavao kao nevinašce.

Probudila ga je, pošto mu je bila pripremila obilatu salatu od mladog graška sa sitno seckanom šunkom i sirom. žvakao je poluspavajući. Grašak mu se kotrljao sa viljuške.

Nije imala srca da ga izbací iz kuće u dva sata posle ponoći. Ko zna bi li uopšte umeo da zaustavi taksi u ovo vreme i pronađe svoj hotel u gornjem gradu? Plašila se da ga samog pušta pod zemlju, u metro.

- Možeš spavati ovde... - kazala je posle kraćeg razmišljanja.

- Gde? - upitao je bunovno.

Pokazala mu je svoj široki krevet i otišla da se okupa.

- Sa koje strane spavaš? - doviknuo joj je u kupatilo.

- Sa one gde su telefoni! - odgovorila je kroz dobovanje tuša.

Uzeo je zrno graška iz zdele i stavio ga ispod madraca s njene strane ležaja.

Kada se spustila iz kupatila na vrhu stepenica, ogrnuta dugom kućnom haljinom od belog frotira (reklamni poklon robne kuće "Saks" za koju je povremeno radila), on je još uvek sedeo na ivici postelje u svom nemogućem odelu.

- Nemam pidžamu... - priznade kao krivac.

- Spavaj bez nje... - kazala je. - Meni ne smeta. I ja spavam gola.

Arsen se stidljivo uvukao ispod električnog pokrivača, prekrivenog stotinama leptira.

- Da se dogovorimo? - kazala je princeza. - Ustupam ti polovinu kreveta i ništa više! Ti si moj veliki brat iz Mimoze i bićeš dobar dečko, zar ne? Nadam se da nećeš zloupotребiti poverenje? Ne volim da se rvem u ovo doba... O.K.?

- Ne smem čak ni da pokušam? - upita je. - Reda radi?

- Ne - kazala je. - Možeš da slušaš svog Mozarta koliko želiš. Meni ne smeta... Laku noć!

- Hej! - pozvao je posle izvesnog vremena.

- Mogu li da pušim u tvom krevetu?

Ona nije odgovorila. Spavala je duboko.

- Laku noć, visočanstvo! - reče za svaki slučaj tami po kojoj su lepršali leptirovi.

Ali, pred jutro, došlo je do incesta između novog brata i sestre.

Princeza Zoe, koja nije bila navikla da preko cele noći deli svoj krevet, odvela je čitav pokrivač na svoju stranu, umotavši se u njega kao mala mumija. Arsena je probudila hladnoća jer su spavali pokraj otvorenih prozora. Odmotavajući princezu, da nekako dođe do dela pokrivača koji mu je pripadao, iznenada otkri njeno toplo, čokoladno telo.

Vodili su ljubav bez reči i bez poljubaca, dugo i kroz san, u mutnom jutru što je stizalo kroz krošnju stabla u vrtu.

- Trebalo je da znam, da se nećeš držati reči... - prebacila mu je Zoe.

- Da odem?

- Oh, ne! Kako je dobro imati te pokraj sebe ujutru... - uzdahnu, priljubivši se još čvršće uz njega.

- Koliko sam samo morao da poljubim žaba dok tebe nisam sreo!

- Zašto si ljubio žabe?

- Za svaki slučaj.

- Stvarno?

- Kad god bih uhvatio neku!

- Zbog čega?

- Nikada se ne zna kada će se jedna žaba pretvoriti u princezu!

- Ti si prvi Kozilijanac sa kojim ovo radim! Znaš li to?

- Je li ti bilo lepo?

- A tebi? - odgovorila je pitanjem.

- Gorka su mi usta...

Izvukla se iz zagrljaja i uskoro se vratila iz kuhinje, noseći dve dopola napunjene čaše oranž-džusa i flašu šampanjca.

Kad je hteo da ispije svoj džus, ona ga zaustavi:

- Otvori najpre šampanjac!

Priznao joj je da nikada nije otvorio ni jednu flašu šampanjca u životu. Video je kako se to radi samo na filmu.

- Eh, ti! - reče ona.

Učila ga je strpljivo. Njeni prsti bili su na njegovim, kad je pažljivo odvrtao žicu oko grlića "'Dom Perignona'". Prasak zapušača, koji umalo ne probi tavanicu, proslavi ovo lenjo jutro, koje je obećavalo dan pun izležavanja i ljubavi, bez ikakvog plana i obaveza.

- Moraš se naučiti da ti zapušač ostane u ruci! - kazala je Zoe. - Inače, nikada nećeš moći da se zaposliš u nekom boljem restoranu.

Na svetu je bilo veoma malo ljudi koji su spavali sa svojom princezom, mislio je Arsen, ne bez ponosa - a i oni su uglavnom bili pastiri o kojima je pisao Andersen.

"Ja sam prvi istoričar umetnosti kome je to pošlo za rukom!"

Pili su oranž-džus izmešan sa šampanjcem - čedan koktel u kome se, kao retko gde, skladno spojilo američko osećanje za zdravlje i lepa bolest trule evropske tradicije.

Ponovo su zaspali nakon ljubavi.

- Dobro jutro, visočanstvo! - pozdravi je Arsen, kad se probudila u jedanaest sati. - Kako ste spavali noćas?

- Očajno! - reče princeza. - Svu noć sam se okretala tamo-amu. Ne znam šta mi je bilo!

- Zbog čega?

- Nešto me žuljalo sve vreme...

Prebledeo je. "Princeza na zrnju graška" bila je, dakle, istinita priča!

- Znači, to je ipak tačno... - promuća.

- Šta to? - upita naivno princeza.

- Ništa - reče.

Nikada mu nije otkrila da je kroz odškrinuta vrata kupatila videla kada je stavio zrno graška pod njen ležaj.

Arsen se sutradan preselio kod svoje vršnjakinje u Charlton Street.

Preneo je tamo i njen portret. Obesili su ga tako da su ga u svakom trenutku mogli videti iz postelje. Fotografisali su ga bezbroj puta pod različitim osvetljenjima princezinim polaroidom.

Zatim su slikali jedno drugo bez odeće i odmah uništavali snimke.

Arsen je voleo da čeka da se iz crnog kvadrata polako pojavi princezino nago telo, odvajajući se od tame, kao onog jutra kada je Bog stvarao prvu ženu. Najpre bi joj zasvetlele beonjače (kao da je najpre radoznalo pogledala u svet u kome će se naći), zatim bi joj izronile butine, bedra, pa grudi, pa stomak, a onda bi čitav taj srećni prizor obavio ljubičasti "Kodakov" sfumato.

Princezin prijatelj u baru "Mags" na Prvoj aveniji, crni pijanista Romaine Brown, poklonio im je pesmu "Prvi put kad nam je to pošlo za rukom"! Zauzvrat, oni mu platiše pivo.

Već su dosadili gostima bara, tražeći da im je još jedanput otpeva. Krigle piva su se ređale na klaviru.

Voleo je da posmatra svoju prijateljicu dok sluša Romainea Browna. Primetio je da ima fine, sitne borice oko očiju. Ličila je na mačku koja čeka, strpljivo podnoseći breme vremena.

- Hoću da vodimo ljubav kozilijanski... - naredi mu Zoe. - Uči me kako se to radi na kozilijanskom!

- U čemu je razlika, visočanstvo? - pitao je Arsen, držeći joj dlanove na zaljuljanim bokovima, koji su lagano kružili u ljubavnoj igri.

- Oh - odgovori ona sklopljenih očiju. - U nekoj posebnoj nežnosti...

Dok su se posle odmarali, ona mu šapnu u uho da ga se boji.

- Zašto?

- Proricali su mi ovakav svršetak. Govorili su mi da će se već naći neko ko će mi najzad doskočiti. I sama sam znala da ću i ja jedanput stati na ludi kamen!

- Ne želim ti zlo!

- Ali, ono je neizbežno! Ti si samo njegov izvršilac.

Voleo je njen elastični krevet, nalik na ljubavni ring. Ležeći nag na leptirima ispod pokrivača, uzbudio bi se čim bi vrhovima prstiju dotakao Zoe. Zaboravljao je na New York koji ga čeka. Pretvorio se sav u seksualnu mašinu. Više se nije oblačio. Princezin studio kao da je bio nabijen erotikom. Čak je i beli, čupavi sag pod njegovim bosim stopalama činio da mu požuda prostruji telom; njeni mirisi koji su prožimali sve predmete, takođe; njen fen za kosu iz koga je strujao uzbudljiv topao vetar, njen frotirski penjoar iz čijih su mu prekratkih rukava smešno izvirivale ruke... Čekao je da se vrati iz grada, prateći rasejano televizijski program. Gledao je prepodnevne kvizove za domaćice, reklame, stare filmove iz kinoteke ili zurio u berzanske izveštaje kako teku na beskonačnoj vrpici svetlećih brojeva i slova, donoseći nekim nepoznatim ljudima bogatstva ili bedu. Činilo mu se da je najveći broj ovih ljudi i žena iz ekrana načinjen od plastike. Primetio je još da u američkim filmovima, dramama i serijama najviše igraju automobili i telefoni. Ugasio je ton i gledao samo slike: ako nisu telefonirali, ljudi su onda neprestano vozili svoja dugačka kola! Kakva razlika od grčkih drama, gde se pojavljuju uvek isti stubovi i stepeništa na trgovima!

Tonuo je u polusan čekajući svoju princezu, a kada bi stigla, uzimao je nestrpljivo, ne dozvolivši joj često ni da se svuče do kraja. Ponekad je uživao u perverznom prizoru potpuno odevene žene i nagog muškarca u triptihonu ogledala iznad njenog toaletnog stočića. Princeza je obično žmurila. Stidela se ponašanja svoje dvojnice u ogledalima.

Jednog dana, princezi pade na pamet marihuana.

Iščekla je na nekoliko sati i uveče se vratila sa desetak tankih, već smotanih cigareta kolumbijske trave.

- Zadrži što duže možeš dim u plućima... - podučavala ga je.

Arsen je popušio prvu, u očekivanju nirvane koja nije stigla. Suviše je budno motrio na sebe. Posle druge, kada se opustio, držao je u rukama sve žene na svetu. Zoe se pretvarala u svaku osobu koju bi pozeleo da ima. Njene razmere su rasle, lice bledele i rastapalo se, dizala se sa njega bez težine i lebdela bestelesna po studiju, ili bi odjedanput postala prozračna pa joj je kroz kožu mogao da vidi svetleći kineski lampion.

Čudotvorna trava pomogla im je da se potpuno oslobode stega. Pale su sve ograde, odvrnuti svi osigurači za bezbednost.

- Kako se kaže ovo na kozilijanskom? pitala je.

- A ovo?

Kazao bi joj.

- A šta sad radimo? - pitala je. - A kako se kaže kad želimo u isto vreme? Kaži! Kaži!

Učio je svim skarednim rečima svoga maternjeg jezika, koje nije mogla da zna, pošto je njen kozilijanski ostao konzerviran još dok je bila mala devojčica. Smejao se njenom tuđin skom izgovoru, kad je ponavljala bezobrazne reči poput kakve molitve. Razmišljao je pri tom o tome kako i najprostačkije reči i rečenice gube vulgarnost ako se izgovore na njen način, posebno muklom, baršunastom intonacijom. Tražio je da mu prepričava šta sve oseća, dok je pod zaštitom kolumbijske maglene zavese, ležeći na ležajima, satima ispitivao najskrivenije tajne njenog tela, prodirući sve dublje i dublje. Uz nju, ponovo je otkrivao lepotu svog malog jezika čije je granice obuhvatalo Sredozemno more. Shvatio je, najzad, pomoću ljubavi njegovu osamljenu, tragičnu lepotu, njegova sazvučja bogata značenjima. Bilo je divno voleti se na kozilijanskom u srcu New Yorka, u Charlton Streetu, u naručju svrgnute princeze.

- Nemoj nikada da prestaneš! Nemoj prestati! Oh, God! Koliko to dugo nisam radila kako valja! Stalno nalećem na neke pedere... Već sam pomislila da nema više pravih muškaraca. Da samo znaš kako je teško naći nekog pravog...

Čitave te noći nisu prestajali da vade najlepše i najređe bludne reči iz velikog kozilijanskog rečnika ljubavi.

Zabavljalo ga je da joj otkriva osetljiva mesta.

- Kaži, gde su? - pitao je.

- Pronađi ih sam! - čikala ga je.

Ovde?

- Ne.

- A tu?

- M-m-m-m... Možda, ali ne sasvim...

Otkrio je da se najviše uzbuđuje kada joj ljubi grlo. Ono mesto gde kod devojčica "zeko pije vodu"! Tada se potpuno gubila i propadala u neki slatki ambis, glave zabačene na jastuk. Činilo se da zaista umire. Nastavljajući da je ljubi u vrat, prelazio je usnama čitavom dužinom kože, sve do divno

oblikovanih ključnih kostiju; tragao za poreklom te bolne nežnosti i najzad otkrio njeno naivno utočište u onim bezbednim godinama kada je otac ljubio na isto mesto. Tako je povezao pokidane niti u nerazmrsiv čvor: Koziliju i izgubljenog oca, čiju je zamenu tražila čitavog života.

Sada je držao u rukama kao vlažnu, koprcavu ribu tek izvađenu iz mreže. Vrištala je, cvilela i mucala odlomke iskidanih rečenica bez smisla. Znao je - pobedio je princezu!

U izgužvanoj postelji, još vlažnoj od znoja, poljubaca i suza, još toploj od disanja i vrele kože - na tom najstarijem poprištu koje poznaje čovečanstvo, princeza je dugoj istoriji svoje izumrle loze pridodala još jednu izgubljenu bitku.

- Da proslavimo to! - kazao je, dižući se pobednički iz pospanih leptirova, među kojima je gotovo bez svesti i bez trunke snage ležala srećna i klonula Zoe. - Imaš li još šampanjca u frižideru?

- Mislim da ga više nema...

- Kaži: "Dajem kraljevstvo za bocu `Dom Perignona'" i dobićeš je!

- Ne mogu da se menjam - rekla je - nemam kraljevstva!

- Tvoj sam podanik! A to je za početak sasvim dovoljno.

- Pa i za kraj... - kazala je.

Zoe je patila od opsesije čistih čizama.

U njenom plakaru stajalo je četrnaest raznobojnih pari, kože usjajene do nemogućeg. Raspolagala je i neverovatno bogatom kolekcijom somotskih i plišanih traka za izvlačenje onog poslednjeg, visokog sjaja.

- Je li to fobija, šta misliš? - pitala ga je, sedeći naga na jastuku sa čizmom i plišanom krpom u rukama.

Krala je te trake iz hotela, prodavnica obuće, a one od naročito dlakave hartije čak i iz aviona!

Posle šetnje po kiši, Arsen narednog jutra zateče svoje cipele besprekorno očišćene pored kreveta. Mada su popili mnogo vina, ipak se sećao da ih je ostavio blatnjave u kupatilu.

- Znaš li da si prvi čovek na svetu kome je jedna princeza očistila cipele? - kazala je, ljubeći ga u uho.

Želeo je da vidi kako izgleda pravi američki mjuzikl i princeza ga je odvela u Teatar Alvin na Broadwayu da gledaju "Annie".

- Gledala sam je četiri puta... - pohvalila mu se Ark su kupovali program i čokoladu "Annie".

- Zašto onda ne gledamo nešto drugo?

- Hoću da i ti vidiš! - rekla je. - Uvek se isplaćem kao kakav kreten!

Pritešnjen u sredini reda između dve vizionske bunde, udisao je teške i egzotične mirise njujorških žena, osećajući ponovo ono staro uzbuđenje pre dizanjh zavese, kada je kao dete očekivao da prisustvuje otkrovenju neke neizrecivo lepe misterije.

Počela je da grca već u prvoj slici, kada je na sceni izronilo sumorno i hladno njujorško jutro 1988. kroz prljava stakla dečijeg sirotišta, a neka devojčica neutešno zajecala u snu tražeći svoju mamu. Zatim je glavna junakinja mjuzikla, Annie, počela da teši rasplakano dete pesmom "Tomorrow". Njihala je u zagrljaju i pevala kako će već možda sutra pronaći roditelje koji će je usvojiti.

- Oh, bože, kakva sam budala! - jecala je Zoe. - Dodaj mi, molim te, maramicu!

Izvukao je iz paketića u njenoj torbi tri maramice od hartije, a ona mu je zauzvrat ovlažila obraz srneće vrelin poljupcem.

- Ti si jedini čovek na svetu koji mi je dodao tri maramice odjednom! Svi mi daju samo po jednu... Cicije! Volim te!

U drugom činu, Annie, koja je pobegla iz sirotišta u kolicima za prljavo rublje, pronašla je na ulici psa skitnicu. Kada je pas liznuo po licu, princeza Zoe poče da rida, tako da se nekoliko gledalaca okrenu sa čuđenjem.

U pauzi joj je dugo držao ogledalce dok je popravljala rastopljenu šminku.

Arsen se pitao gde nestaje sav onaj svet posle predstave. Kao da su propali u zemlju! Nije još znao da niko tako brzo ne iščezava sa trotoara kao njujorška publika sa Broadwaya.

Odšetali su se do "Scale" u zapadnom delu 54. ulice.

Na vratima se ispostavilo da Arsen ne može unutra, jer nema sako. Tog dana je, naime, pošao u džemperu, koji mu je poklonila Zoe. Princeza je zahtevala da joj pozovu vlasnika.

- O, mia cara Principessa! - ozarilo se njegovo lice kada je ugledao. - Che fortuna vedervi di nuovo!

Preko džempera, Arsenu su navukli neki preširok platneni sako, u kome se osećao degradirano kao klovn. Išao je pognute glave kroz ljubopitljive poglede

gostiju "Scale". Dobili su najlepší, centralni sto i vlasnik je, želeći da svi čuju ko mu je večeras gost, razmetljivo izvikivao narudžbe šefu sale:

- Un grande piatto porsciutto con melone, per la Principessa di Coziglia!

Zoe je čavrljala na desetak jezika sa poznanicima koji su prilazili njihovom stolu da je pozdrave. Za to vreme, Arsenu se činilo da svi zure u kaput koji mu landara oko tela kao ludačka košulja. Ipak, jeo je pršut sa dinjom, trudeći se da žvače što sporije, ali glad je činila svoje - potpuno je zaboravio na otmenost!

Princeza je jedva dotakla jelo. Pojela je dve masline. Od čega je živela sve ove dane, osim od salate i dima?

Kada najzad ostadoše sami, Arsen je upita koliko, u stvari, jezika govori?

- Mnogo! - odgovorila je.

- Kako ti se ne pobrkaju u glavi?

- Ko kaže da nisu?

- Na kom jeziku misliš?

- Zavisi o kome mislim.

- O meni?

- Na kozilijanskom.

- Na kom jeziku sanjaš?

- Sanjam u bojama, a ako mi neko govori u snu, posle ne mogu da se setim na kom je jeziku govorio...

- Na kom jeziku misliš na ljubav?

- Na francuskom.

- Na novac?

- Nikada ne mislim na novac.

- Na engleskom?

- Mislim na porodicu. Na psa. Na kamin. Štatijaznam!

- A o životu?

- Kako, o životu?
- O životu, uopšte?
- Na grčkom - odgovorila je.
- A na italijanskom?
- Na italijanskom nikom ništa ne verujem!
- Na kom jeziku psuješ?
- Psujem na svim jezicima! - pohvali se kao dete i izdeklamova dugačku mađarsku psovku. -  
BasszamegakŁrvakibaszoŁtŁristenaztakŁrvakibaszoŁtŁdesanyadat! Naučila sam je od mađarskih Cigana u Beču! Ne znam uopšte šta znači, ali priznaj da strašno zvuči!

U "Scali" im nisu dozvolili da plate. Vlasnik restorana je rekao da je to za njih velika čast što su ih udostojili posete. Arsen oseti ogromno olakšanje kada mu najzad svukoše pozajmljeni sako.

Zahvaljujući princezi, New York mu se lagano uvlačio pod kožu.

U naredna tri dana, Zoe je uporno radila na Arsenovom novom izgledu, pazeći pri tom da mu ne povrede kozilijansku osetljivost. Podšišala ga je brijačem u kadi punoj mirišljave pene, oblikujući muškarca kakvog je oduvek želela da ima. Tako su nestali njegovi zulufi na koje je bio ponosan u Mimozi, a umesto ukružene kose, koju je zabacivao unazad i koja ga je pravila starijim nego što jeste, prosedo pramenje mu je slobodno padalo na čelo, kao kakvom rimskom legionaru. Kada se brijao pred ogledalom, otkrivao je nekog stranca mnogo otmenijeg od sebe. Sapunjala ga je kao što se kupa dugo čekana muška beba. Često se pitao čemu sve to vodi.

- Baš me briga čemu! Imaću čega da se sećam dok budem stario u Mimozi!

Svraćali su u dućane Greenwich Villagea. Zoe je za njega odabrala džins marke "saesson", koji mu je prijanjao za noge, i sako od crnog velura. U nekom magacinu gde su se prodavali viškovi američke armije, kupili su za dvadeset i pet dolara kratki mornarski kaput - dolamicu, ali su zato preterali sa cenom cipela. Princeza je insistirala da kupi jedne elegantne "Balijeve" poluduboke cipele koje su podsećale na obuću srednjovekovnih trubadura po svojoj, gotovo dekadentnoj liniji.

Platili su za njih sto dvadeset dolara. Mada Arsen nije bio kicoš, sve je duže zadržavao pogled na tom paru cipela sjajne i elastične crne kože, dok je držao noge podignute na sto, mičući prstima. Posle trapavih kozilijanskih cipela sa donovima od teške sirove gume, ovo je bio praznik za stopala! Džins je na njegovim mišićavim nogama delovao izazovno, dok mu je crni pliš

pridavao pomalo izlisanu otmenost poraženih; marinska dolama nagoveštavala je avanturistički duh pomorca nasukanog na kopnu, a skupocene svilene košulje kupljene kod "Teda Lapidusa" stvarale onu, princezi tako dragu zabunu u kostimu, kada onaj ko procenjuje po odeći ne može da vas uhvati ni za glavu ni za rep.

I tako žena stvori muškarca po svojoj meri i obličju svojemu!

Princeza je išla tako daleko u njegovom preobražavanju da je za novog Arsena izabrala čak i miris; diskretno resku kolonjsku vodu Paco Rabanna, koja se izvanredno mešala sa mirisom njegovog znoja.

Pošto mu je na taj način oblikovala do u tančine spoljni izgled, pokušala je da učini nešto i sa njegovim unutrašnjim životom, ali tu je obično, već pri najmanjem pokušaju, nailazila na tvrdoglave bedeme ćutanja. Arsen je bio star kao Kozilija. Komplikovan kao Levant. Nepredvidiv poput Sredozemnog mora. Hirovit a dovoljno lukav da svoju nepredvidljivost uvek odene u prave razloge. Zadovoljavala se stoga da ga gleda i da ga uzima, kad joj se prohte, uživajući u njegovoj zreloj snazi i začuđujućem rafinmanu u ljubavi, koji nije sretala kod svojih anglosaksonskih ljubavnika, pa ni kod Francuza sklonih finesama i perversijama, ali prečesto nemoćnim da je zauzdaju i smožde u postelji.

Posle prvog zanosa prepoznavanja i pronalaženja, princeza Zoe i Arsen su se ispitivali, otkrivajući jedno u drugom nepoznate špilje i podvodne struje koje nisu ucrtane na mapama ljubavi.

Malo-pomalo, sastavljao je njen protekli život iz rasutih kocaka sa slikama, obrćući po više puta one što su se nelogično uklapale u bajku. Jedanput mu je pričala o svom ocu, Nikolasu Četvrtom. Nije taj mnogo čeznuo za izgubljenom Kozilijom. Odgojen kao dečak u švajcarskoj, a posle školovan po engleskim koledžima, smatrao je "da zaslužuje bolji narod!" Zbog toga mu izgnanstvo i nije tako teško palo. Međutim, što je više ulazio u godine, postajao je sve nepoverljiviji prema svojoj okolini. Uvrteo je sebi u glavu da ga truju na razne načine, čak i vodom iz vodovoda! Brijao se i umivao ""Perierom"" čije je flaše svojeručno otvarao. Krio se od svakoga, menjao prebivališta i sam sebi pripremao hranu. Živeo je kao puki siromah, i pored ogromnog bogatstva o kome su kružile legende. Okružen nekolicinom poslednjih vernih legionara, sada već odrpanih staraca koji su se sami izdržavali jer im nije plaćao ni centa, odbijao je bilo kakav susret i kontakt sa drugim Kozilijancima, ma kojoj da su strani pripadali. Kćerku i sina viđao je uvek odvojeno, samo jedanput godišnje u kakvom hotelu, čije bi im ime i adresu otkrio sat uoči sastanka. Raspitivao se kako uče (oboje su bili u švajcarskim licejima) i, slušajući rasejano njihove odgovore, nije prestajao da se žali koliko je osiromašio i kako ne zna čime će ubuduće plaćati njihovu školarinu.

- Umro mi je na rukama - pričala je Zoe - u holu grand hotela "Savoy" u Londonu. Činilo mi se da je malo pridremao u fotelji, pa sam čekala da se

probudi... - u njenim očima zacakliše se suze. - Ali, iznenada, čudno se zagrcnu u snu. Pokušala sam da ga probudim, drmusala ga i ljubila, uzalud: bio je mrtav! Tako sam prvi put videla smrt. Imala sam šesnaest godina. "Odnosite ga u njegov apartman!" vikala sam ljudima sa recepcije koji su se okupili oko nas. - "Razmaknite se, potrebno mu je vazduha!" Ali, šef recepcije reče da gospodin ne stanuje kod njih. Zgrabili su ga kao kakvog pijanca ispod miški, da njegova smrt ne uznemiri ostale goste, i odvukli u jednu sporednu prostoriju u lobiju, gde se odlaže prljava posteljina. Spustili su ga na svežanj stolnjaka. "Ali, on je kralj" - vikala sam. - "Kako se usuđujete? On je kralj!" Mislili su da sam šenula...

Dok je govorila o smrti svoga oca, usne su joj pobledele, a oči kao da su postale dva puta veće. Ličila je na prkosnu malu Antigону, spremnu na sve.

- Ne sumnjamo da je kralj, mlada damo... - kazao joj je šef recepcije. - Ali u hotelu ima još kraljeva, a oni ne vole da ljudi ovde umiru!

Posle je stigao lekar i utvrdio da se radi o moždanom udaru. Tako nikada niko neće saznati ime banke i šifru pod kojom leži njegovo bogatstvo. Njegovi naslednici postali su neki bezimeni, nepoznati švajcarski činovnici, kazala je princeza Zoe.

Evropski dvorovi su za nju bili zatvoreni; stari kralj je prethodno bio pokidao sve veze.

Njoj je preostalo da se sama snalazi i probija kroz život.

- A to nije nimalo lako, veruj mi! - rekla je. - Pogotovo ako te opterećuje to što si, nekom nesrećom, princeza. Princezama se ne oprašta dva puta ista haljina na koktelima. Niti izlizane potpetice. Princeza uvek mora ostati princeza! Čak i ako to ne želi. Možeš da zamisliš kako mi je bilo pedeset četvrte u Londonu! Najpre, umro mi je otac, a onda, nisam imala pojma kako se sahranjuje jedan kralj!

Često bi im se u ljubavi zapleli lančići oko vrata. On je nosio malu medalju svetog Kristifora - ona obično srebrno dugme sa neke muške manjetne. Nije ni pod koju cenu pristajala da skine svoj talisman, pa je obično on skidao svoj lanac. Nije htela da mu otkrije zašto se nikada ne odvaja od tog dugmeta. Sada je došao trenutak da to sazna.

Dugme je pripadalo njenom ocu onog dana kada je umro u hotelu "Savoy". Ne zna kako se našlo u njenoj šaci. Verovatno dok mu je otkopčavala košulju, pokušavajući da ga povрати u život.

- To je jedino što sam nasledila od oca... - kazala mu je kroz smešak brišući suzu. - Sem zabrane povratka na Koziliju, naravno.

Katkad je zaista uspevala da ga zapanji! Iznenada, usred srećne bonace, kada je već verovao da dobro poznaje svoju njujoršku prijateljicu, izronio bi

bez upozorenja neki nepoznat greben i on bi ponovo, po ko zna koji put, otkrio beline i neistražene predele njenog života.

Čekajući je jednog popodneva, rasejano je prelistavao stranice albuma sa fotografijama. Bile su uredno sređene, a ispod svake je stajao ispisan datum i mesto na kom je snimljena. Primetio je da se neki egzotični gradovi pojavljuju u više navrata, različitih datuma. Kao da se radi o sasvim običnoj stvari, otkrila mu je da je tri puta oplovila svet brodom. Radila je na luksuznom brodu "Amerigo Vespucci" kao pablik-relejšn. Činilo se da je to lako zanimanje, ali nije bilo tako. Morala je da ispunjava najrazmaženije zahteve.

- Jedanput me je neki putnik probudio u tri sata ujutro i tražio šezdeset i dve žute ruže za rođendan svoje žene. Bilo je to usred Indijskog okeana u avgustu. Svi smo skapavali na četrdeset i pet stepeni Celzijusa. Kako da pronađem do sutradan šezdeset i dve žute ruže nasred okeana?

- Pronašla si ih?

- Jesam.

- Otkud ruže na brodu?

- Zamisli, čuvaju ih zaleđene u brodskom frižideru! Kada se odlede, jedno vreme izgledaju potpuno sveže, a onda brzo...

Zanimalo ga je kako se na raznim jezicima kaže sleđena ruža, i ona mu je prevodila.

Najviše leda pronašao je u zvuku engleskih reči:

Frozen rose

Ponavljao ih je do u beskraj, sve dok sasvim ne izgubiše smisao, a od njih ne ostade samo inje na žutim laticama.

- Ti si moja sleđena ruža...

- Stvar je u tome - rekla je Zoe - što bih u frižideru ko zna koliko dugo izdržala. Ovako...

- Je li ti lepo?

- A tebi?

U međuvremenu, Arsen je strpljivo pratio na ručkove i večere. Služio joj kao dobrovoljni paž. Vraćali su se obično pred jutro i doručkovali u postelji preprženi hleb sa buterom i oranž-džusom. Princeza je iz obližnje poslastičarnice naručivala telefonom francuske croissante. Arsen je bio

ljubomoran na momka koji ih je donosio, jer je mogao da je vidi u ovlaš ogrnutom penjoaru. Jeo je prvi put u životu blinje sa baluga-kavijarom u "Russian Tea Roomu" posle koncerta sovjetskog pijaniste Lazara Bermana u Carnegie Hallu, koji je čuvalo neuobičajeno mnogo policajaca sa pištoljima i toki-vokijima. Plašili su se da neko ne baci bombu. Ma koliko da se trudio, Arsen nikako nije mogao da sasvim zaroni u potresni ispovedni ton poslednje Beethovenove sonate Opus III u C-molu, jer ga je neprekidno motrio crni policajac sa rukom na dršci revolvera.

Upoznao je i uspešno presađenu francusku otmenost restorana "La Goulue" na uglu Avenije Madison i Sedamdesete ulice. Zoe mu je bila pouzdan vodič kroz spori ručak od artičoka, špargli, salate od jastoga, riba i različitih sosova, što su služeni sa pobožnošću ministranata u katedrali. Otkrila mu je i "Russian Bear" na istočnoj strani grada, gde su, poput izgubljenih duša, bludili stari ruski emigranti, oslovljavajući se sa "knjaginjo!" i "moj generale." Cvile škripave violine, gubi se u staračkoj seniliji setna melodija "Rjabinuške". Prašnjave zavese i navlake na foteljama izjedene moljcima, propao sjaj kožnog kanabea, uvela lica - kandže na pegavim rukama starih dama, išaranim venama. Gledao je ove preživjele brodolomnike jedne epohe kako plutaju kao seni na trulom splavu "Russian Beara". Dočekali su sa njima ponoć. Otвориše se nove boce i zašumi penušavo vino. Video je kako odbacuju štake i crne ebonosove štapove sa srebrnim psećim glavama; lude starice igrale su kostoboljnim pokretima mazurku, a starci kazačok. Arsen je u "Russian Bearu" prvi put u životu razbio kristalnu čašu. Princeza ga je naučila kako se to radi otmeno i bez preterane buke.

Vrtelo mu se već od čuvenih imena i lica na koja ga je princeza upozoravala. Bio je to uglavnom blazirani kosmopolitski narod, sastavljen od talenata i obožavalaca, producenata, novinara, urednika i moćnih kritičara, a bilo je među njima i bogatih mecena koji su ubijali dosadu financirajući komade po Off Broadwayu; antikvara, glumica u modi, manekena, modnih kreatora i sumnjivog plemstva, uglavnom propalog...

Već posle nedelju dana u New Yorku sretao je ista lica, koja kao da su se po gradu kretala na osnovu nekih samo njima poznatih pravila otmenosti. Posle kupovanja sitnica po Manison aveniji, bilo je obavezno svratiti na omlete ili lagani lanč u jedan od slatkih evropskih restorana koje su, uglavnom, vodili pederi. Nakon obilaska galerija u 57. ulici, sledovao je "Cafe Rossini" sa italijanskom espresso-kafom i "zuppa inglese". Posle vožnje fijakerom kroz Central park (držao je sve vreme ruku na njenim toplim oblim kolenima ispod pleda kojim ih je pokrio kočijaš) obavezni čaj u pet po podne u "Plazi" - poslednjem svetilištu izandale bečke kapele koja tuli salonsku muziku Lehara i Offenbacha.

Posle ljubavi - suze.

- S kim ću se voleti kad ti odeš? - plakala je princeza. - Potpuno si me dotukao! Pogle, ne mogu da pomaknem noge!

Šminkala se naga pred ogledalom, navlačila različite kostime za različite prilike i, puna energije, blistava posle ljubavi, bacala se naglavačke u njujorški vrtlog, vukući ga za sobom, mada je čeznuo da ostane u postelji i sluša njene ploče. Umoran od toliko doživljaja, vozio se kunjajući na toj vrtešci, ne nalazeći u njenom okretanju nikakvog drugog cilja do pukog zadovoljavanja taštine i straha od večernje usamljenosti.

Voleo je princezu, ali nije voleo da je deli s drugima.

Imena tih odnegovanih i na prvi pogled srećnih muškaraca i žena, svesnih svoga visokoga položaja, vrednosti i ugleda, zvučala su slavno, ali šta je imao sa njima i njihovim uspehom? Nije ih poznavao, niti je išta znao o njihovim životima, baš kao što ni oni nisu ni slutili da uopšte postoji neko ostrvo po imenu Kozilija.

Jesu li se tako osećali srednjovekovni Kozilijanci kada su, odeveni u kozje kože, stajali pred zlatom pokrivenim kupolama Aja Sofije, zureći sa strahom i nepoverenjem u dekadentni metež vizantijske prestonice?

- Pa, šta?

Sve češće bi mu se omaklo to inadžijsko, kozilijansko pa, šta? - posle nekog imena koje je trebalo da ga zapanji svojom veličinom. Durio se dok ga je princeza upozuavala, rasipajući na sve strane svoj šarm. Pa, šta? Bilo je u tom paštau? i besa, i ravnodušnosti, i prezira, i, naravno, nemalo zavisti što je isključen iz velikog superspektakla, u kome je samo slučajni gledalac iz nepoznate provincije na rubu velikog carstva.

Arsen nije mnogo uživao u jelu. Uglavnom nije ni obraćao pažnju na ono što guta, zaokupljen uvek nečim drugim, a pola sata nakon obeda potpuno bi zaboravljao šta je uopšte jeo. Ipak, počeo je da primećuje kako njujorška hrana nema bogzna kakav ukus. Dok su je servirali, nudila je čulima sva moguća zadovoljstva koja nije posle mogla da ispuni (baš kao što kakva vešta žena elegancijom ume da skrije nedostatke), ali čim bi čovek okusio prvi zalogaj, činilo mu se da žvače plastiku, svedeno što su se najveštiji svetski kuvari panično trudili da mađioničarskim trikovima povrate izgubljeni ukus. "A kad so izgubi svoj ukus, ko će joj ga, pitam vas, vratiti?" Ni najređi sosovi, ni začini - nemoguće i maštovite kombinacije jela, tačno propisane vrste vina i godine berbe, nisu mogli da povrate ukus sveže, jednostavne hrane. Uzalud je tražio tanjir obarene blitve sa dva kuvana krompira i slanom sardelom iz salamure - sve što bi okusio imalo je ukus sintetike!

Devetog dana ludački je pozeleo svoje more.

Na samo pedesetak koračaja od njegove kuće, ono je bilo devičanski čisto i neoskrnavljeno. Pod nogama su mu škripali obluci, koje su milionima godina pre toga glačali i oblikovali slani talasi Sredozemlja, sve dok ne dobiše savršene oblike kojima se više ništa ne može ni oduzeti ni dodati. Ništa nije

moglo da mu zameni te plaže na koje su talasi Mediterana doplovili jednu prastaru civilizaciju.

Mudra japanska poslovice savetuje vajaru da dovršenu skulpturu prepusti valovima najmanje hiljadu godina. Ono što se posle tog vremena izvadi iz vode - prava je umetnost! I baš kao što najčarobniji oblatak sa kozilijanske plaže, poprskan zlatnim pegama, savršen u svom skladu, gubi svaku privlačnost čim se podigne i prenese sa žala makar samo desetak metara dalje, u senku čempresa (osušen, za manje od pola sata izgubi svoju vlažnu lepotu!), i plodovi mora, isti onakvi kakve je nekada jeo po kozilijanskim, italijanskim, kiparskim i grčkim krčmama, gubili su nepovratno svoj dragoceni ukus. Ostrige su, istina, ličile na kozilijanske kamenice, bile su čak lepše i veće, ali nisu posedovale ni miris joda ni ukus mora. Zažmurivši, Arsenu se činilo da žvače većito isti polusirovi hamburger. Pesak.

Ne dešava li se slična stvar i sa ljudima?

Sa svoje strane, opet, princeza je tvrdila da nigde nema toliko ribe kao u New Yorku. Njegovu preranu nostalgiju za rivom u Mimozi smatrala je običnim durenjem.

Jedne noći probudila ga je u dva sata i odvezla, još bunovnog, u Južnu ulicu, da gledaju kako se istovaruje riba iz brodova.

Pred njegovim očima otkrivao se sada neki sasvim drugi New York. Kao da je, progutan razjapljenim čeljustima ove zveri od grada, dospeo pravo u njen trbuh, u kome se koprcaju nesvarene, tek proždrene ribe i školjke. Ulice, pokrivene granitnom kockom (baš kao u Mimozi), bile su klizave od ribljih krljušti i krvi koja je oticala slivnicima. Ljudi su vonjali po salamuri. Sa tezgi su ih gledali milioni staklastih ribljih očiju. Bilo je tu rakova kakve još nikada nije video u životu; ogromnih sluzavih sipa, džinovskih jastoga, prozirnih, drhtavih puzavaca i morskih nakaza čudnovatih oblika što su još disale...

Seti se sa nežnošću ribarskog pristaništa u svom rodnom gradu. Pred jutro, uz kameni molo pristajali su mesni ribari, donoseći posle najsrećnijih ulova najviše po pedesetak kila ribe u košarama od pruća. Zažmurivši, mogao je da vidi tu srećnu mrtvu prirodu: crvene barbune, vižljaste cipole ili kao čelik plave vrnute, raspoređene na smokvinom lišću... Jastozi su bili prava retkost, a kada bi se i pojavili, odmah su odnošeni, ili u Majorovu rezidenciju, ili u vilu "Belvedere" za diplomate i strane dopisnike. Obični ljudi nisu mogli da plate visoku cenu za njih. Ali te sirote ribice imale su intenzivnu boju, za razliku od ovih sivih, ljigavih stanovnika okeana. Prolazeći pokraj brda ulova, nesvesno je tražio zlatnu kozilijansku ribicu. Kada bi je pronašao, ona bi mu sigurno ispunila tri želje. Nije li mu jedna već bila ispunjena? Pratio je kraljevski profil svog malog vodiča kroz njujorška čuda - princezu Zoe, koja je koračala kroz svetinu poput prerušenog ženskog Harun al Rašida. Arsen još nije sreo nikoga ko bi bio u stanju da promeni toliko ličnosti za tako kratko vreme. Kretala se sa sigurnošću koju nikada

nije stekao, uprkos svojih trideset i devet godina, kao da je čitav južni kraj New Yorka njen lični posed - bez trunke straha da bi neko od ovih razmahanih, grubih ljudi mogao da je povredi ili joj nanese neko zlo.

Bila je to luda njujorška noć, koja je počela sasvim čedno a odmotavala se poput sumanutog klupka čiji su početak slučajno potegli.

Arsen se povremeno video sa strane i nije mogao da se prepozna! "Šta radim ovde? Otkud? Zašto?"

Pri pogledu na crnu masu brodova, koji su škripali bokovima tarući se jedan uz drugi, podišla bi ga s vremena na vreme jeza od mračnih voda što započinju iza njihovih krma. Kao da je već umro i našao se u nekom posve obrnutom životu s druge strane globusa, gde je sve izokrenuto - sve izmenjeno, osim njegovog tela, boje glasa i iskidanih odlomaka onog ranijeg života, tamo na Ostrvu.

Kod "Lenjog Luja", na uglu Južne ulice i Fultonove, pritešnjeni uz šank, pojeli su stojeći riblje čorbe iz velikih šolja, zagledajući polupijane goste - izmešan svet, koji se inače nigde ne može susresti doli ovde, u okrilju ludih noći. Bilo je tu trapavih brodskih mašinista umašćenih uljem za motore, debelih italijanskih kuvara (stigli su da lično odaberu robu za svoje restorane), bilo je gurmana i nostalgичnih privrženika mora što su napasali oči na njegovim plodovima; videli su i otmene ptice koje su se spustile u Južnu ulicu da uživaju u bizarnosti prizora i razmrđaju uspavana čula. Ribari, trgovci, nakupci, restorateri i badavadžije, čavrljali su sa damama u krznima, koje su stigle u pratnji muškaraca ispod čijih su kišnih mantila provirivali smokinzi. Neka sredovečna Ciganka, ubrađena u šarenu maramu u koju su utkane zlatne pare, obilazila je goste i čitala im sudbinu sa dlana za dolar - dva. Kada je uzela Arsenovu levu ruku, on trže dlan: nije smeo da pogleda budućnosti u oči.

A bilo je kod "Lenjog Luja" i ljudi potpuno nejasnih zanimanja, onih što se motaju na svakom mestu gde se nešto dešava ili ima nade da će se desiti. Taj svet je srkao tople čorbe, gutao ostrige i isisavao srž iz rakovih nogu, pio bela vina i pušio, smejao se i galamio, dok su napolju, u olovnoj njujorškoj zori, izdisale tone ribe. Srebrnkasti sjaj njihovih krljušti lagano je gasilo svitanje, koje je čitavu tu masu doskora treperavog života pretvaralo u gnjilu trulež. Nastupio je mamurluk posle noćnog praznika.

Arsen čvrsto uhvati princezu za ruku. Bilo ga je strah da se ne izgubi u sveopštem bunilu. Njen dlan je bio pouzdan i topao. Pogrešno je razumela njegov stisak.

- Volim da ti pokazujem New York! - reče. - Ti umeš da se raduješ. Nisi blaziran...

Stigla je iz kupatila bosa, umotana samo u beli ručnik u koji je bilo utisnuto veliko Z. Niz glatku kožu, poput dijamanta, klizile su joj kapi vode.

Preko staklenog zida studija navukla je teške zastore; jedan za drugim iščezavali su delovi malog vrta i neba.

Zašto to radiš? - upita je.

- Da napravim noć... - kazala je, sklopčavši se pokraj njega na svoj mazni, dečiji način. - O čemu misliš?

- Ni o čemu.

- Nisi srećan ovde?

- Ne, baš mi je lepo...

Oboje su bili u pravu: bio je nesrećan i bilo mu je lepo.

To je čarolija New Yorka.

Ipak je slagao.

Mislio je na starca, profesora Kuzena i njegovo prepotopski mudro lice kornjače, za večito jednim te istim stolom na terasi, evo već šezdeset godina. Udisao je dim jeftinog duvana koji je profesor Kuzen zavijao u pravilno isečene papiriće, istrgnute iz nečijih sabranih dela štampanih na biblijskoj hartiji, i slušao ga.

- Pogledaj: stara Atina imala je samo dve hiljade građana, i oni su izmislili demokratiju, filozofiju, dramu, evropsko osećanje mere sve na čemu počiva današnja civilizacija! kazao mu je između dve krigle mlakog kozilijanskog piva. - Neka te ne zaseni New York! Nije stvar u veličini...

Nekoliko puta je uspeo da ostane u postelji sve do podne. Princeza je, najzad, digla ruke od njega i odlazila da zuji sama po gradu.

- Stvarno, nikada ne pitaš šta radim kad nisam s tobom? - reče razbacujući odeću na sve strane.

Klekla je nad gramofon i počela da namešta jednu na drugu čitav svežanj ploča, tako da ne moraju ustajati iz kreveta duže vremena.

Billie Holiday za buđenje ljubavi. Charles Aznavour za maženje. Dawn Summer kao uvod u erotiku. Timpani sa Obale Slonovače za nadmetanje. Zvona kijevskih crkava za slavlje orgazma. I neizbežni, Mozartov Koncert za flautu i orkestar, kao očišćenje. Svaki stav njihove ljubavne igre imao je odgovarajuću muziku.

- Ne - reče - kad si sa mnom, sa mnom si!

- Volim te što nisi posednik! - kazala je. - Volim što ne polažeš nikakvo pravo na mene. A u isto vreme mi je i krivo zbog toga! Šta da radim?

- Ne misli na to!

Potražila ga je rukom ispod pokrivača, koji im je bila navukla preko glava. Volela je uvek taj dečiji početak traženja i slepog pipanja kože. Njihova ljubav bi malo kasnije zbacila sa sebe i plahte i stid, pokazujući se u punom sjaju požude, naga i bez ograda, kao kakva paganska svečanost.

- Voditi ljubav sa vama, visočanstvo - rekao joj je dok je galopirala na njemu, zabacujući glavu na nevidljivom vetru - to je kao otvaranje festivala sa vatrometom i narodnim veseljem! Je li ti bilo lepo?

- A tebi?

Sasvim slučajno, preturajući po rasutim knjigama, Arsen izvuče jedan primerak Shakespeareovog Richarda Drugog. Knjiga, uvezana u finu žutu marokansku kožu, otvori mu se na dlanu sama na sto sedmoj strani. Očigledno da je često bila otvarana baš na tom mestu, gde se Thomas Mowbray, vojvoda od Norfolka, žali kralju Richardu što ga je proterao iz Engleske. Već potamnelim ružom za usne bili su sa strane označeni ovi stihovi:

Teška je to osuda, gospodaru moj!

Neočekivana iz usta vašeg veličanstva!

Bolju sam nagradu od te duboke patnje,

Da budem izbačen u široki svet,

Zasluzio od vaše svetlosti.

Govora što učih četr'est godina,

Maternjeg engleskog jezika se moram

Odreći, i sad mi ne koristi više

Od bestrune viole ili harfe,

Il' instrumenta lepog, zatvorenog

U kutiju, koji izvađen dospeva

U nevešte ruke da muziku izmame.

U mojim usnama hapsite moj jezik,

[podvučeno]

Čuvan rešetkom zuba i usana;

A neosetljivo i tupo neznanje

Biće mi odsad stalni tamničar.

Odveć sam star da se dadilji umiljavam,

Suviše zreo da sad budem đak:

Ta kazna što mene, moj jezik, lišava

Zavičajnog duha, nema je smrt prava...

... Zbogom gospodaru. Zalutati neću;

Sem Engleske, ceo svet mi je sad put.

[podvučeno dva puta]

Osmehnuvši se, Arsen pažljivo vrati knjigu na mesto.

- Kao da te oduvek poznajem...

- Poznaješ me tačno jedanaest dana i trideset devet godina. Kad si me prvi put sreo?

- U knjizi Marka Twaina Kraljević i prosjak.

- To je lepa knjiga: čitao mi je otac pred spavanje kad sam bila mala. I? Šta sam igrala u njoj?

Kraljevića.

- A ti? Šta si bio ti?

- Prosjak, naravno.

- To zvuči prilično homoseksualno?

- Zbog tebe ću se ponovo vratiti ženama...

- Vратиćeš se u našu domovinu i zaboraviti me. Biću tvoj mali njujorški izlet.

- Ali mi nemamo domovine!

- Ti je imaš.

- Više ne! Naša domovina je u Andersenu.

Pokušavao je nekoliko puta da izvuče od nje nešto više o danima kada joj je Udini slikao portret, ali Zoe se ničega nije sećala. Kada bi se jako napregla, mogla je da mu opiše neku veliku hladnu prostoriju i žene u belom koje su je prisiljavale da sedi mirno. Obećali su joj crvenog ponija ako bude dobra, i nisu održali obećanje.

Slikara se uopšte nije sećala. Ni grada gde je slikao.

Za njenu porodicu, Udini je, verovatno, bio samo posluga.

Kada je pošao da potraži poslednje utočište Valdemara Udinija, princeza se ponudi da mu pravi društvo. Odvezli su se na sam južni rub Bronxa - kraja u kome, pored najsiromašnijih doseljenika Kozilijanaca, žive još samo malobrojne skupine Poljaka i Portorikanaca. Taksista je progundao psovku kada mu rekoše kuda da ih vozi. Prošli su kroz potpuno izgorene četvrti, kroz koja kao da je prohujao neki rat. Slepo oćajanje bede stigle do samog dna, polomilo je i spalilo u rušilaćkom besu sve ćega se moglo doćepati. Obojeni ljudi teturali su preko sveopšteg zgarišta, prevrćući otpatke. Smak sveta.

Taksista je odbio da ih saćeka. Primio je novac i odjurio punim gasom iz tog tućnog kraja, po kome kao da neprestano sipi fini sivi pepeo. Bio je prohladan dan i para je sukljala iz rupa u asfaltu. Princeza je išćezavala kao duh u belim oblacima, što su stizali iz pakla podzemnog New Yorka. Uputili su se razrovašenim i uleglim trotoarom kroz ćopore prljave, zapuštene dece, pokraj magacina i napuštениh radionica, zaobilazeći gomile smeća, koje više niko nije uklanjao. Poćarne stepenice bile su zarđale i iskidane. Na pragovima kuća sedele su starice u crnom, praznih, izgladnelih oćiju. Ne bez senke straha, princeza i Arsen proćoše pokraj grupica kozilijanskih momaka što su dangubili na uglovima. Jedan od njih, koji im zatraći ćetvrt dolara, pokazao im je i gde se nalazi krćma "Mimoza" - centar amerićke Kozilije. Već na ulazu u tu skljojkanu prizemljušu, zapahnu ih intenzivni i oćtri zadah koji ćitav kraj proćimaše smrdom maćjeg izmeta i ućzeglog maslinovog ulja. Preko "Mimoze" prelazio je, poduprt crnim gredama, kolosek nadzemne ćeleznice, tako da bi se krćma s vremena na vreme zatresla kao u bunilu, kad god protutnji voz. Mada je bio dan, ćitavu prostoriju osvetljavala je škiljava svetlost slabašne sijalice, koja je lica ljudi pretvarala u zemljane maske, izrovašene dubokim senkama. O zidove su bili okaćeni kozilijanski instrumenti. Drvo i razapeta kozja koća. Preneli su ih preko okeana da ne zaborave ko su i odakle su. U njima je pohranjen zvuk izabranog naroda. Arsen se rasneći pred tim dirljivim pokućajem da se saćuva poreklo i duhovni alibi, i pored bede u koju su zapali.

Ljudi su sedeli ćutke, zagledani u prazne stolove ispred sebe. Neki od njih su ćiveli od socijalne pomoći grada New Yorka, ali mnogi su se u Ameriku doselili ilegalno, bez ikakvih papira, prehranjujući se od danas do sutra najprljavijim i najtećim poslovima. Gotovo niko od njih nije naućio engleski -

govorili su i dalje svojim jezikom između sebe. Oni što su stigli ranije, upućivali su došljake kako da kupe kartu za železnicu, da traže hleb ili duvan, i kako da se vrate sa posla, gde bi razmenili kroz zube po koju škrtu reč sa svojim zemljacima, radeći, trpeći i čekajući - ni sami nisu znali šta.

Čovek kome su platili pivo, ispričao im je još da male Kozilijance smeštaju u razrede za mentalno zaostalu decu, zbog toga što ne znaju engleski i što su tvrdoglavi.

"Rađamo se već ludi i prokleti," mislio je Arsen dok ga je potresen slušao. "Narod smo, kome je suđeno da pati. Pa ipak, ne bih se menjao sa srećnima. Naša muka mora jednoga dana da porodi neki plemenit podvig. To je samo pitanje vremena! Na svaki narod dođe jedanput red u istoriji, baš kao što najbeznačajniji statista u pozorištu ima uvek makar jednu priliku u životu da istrči iz operskog hora i dosegne najviši mogući ton, koji će zapanjiti otmenu publiku..."

Njihov sagovornik nije poznavao Valdemara Udinija, ali pošto je neko vreme šapatom razgovarao sa šankerom, reče da će uskoro doći gazda "Mimoze" koji zna više.

Ovaj je, opet, bio neki zadrigli veseljak. Zacenjivao se od smeha pričajući kako su zbijali šale sa večito pijanim Udinijem, koji je uvek sedeo pokraj peći u svom odrpanom šinjelu podvezanom konopcem, umesto kaiša. Tražili su da im pokaže to mesto.

- Upravo sedite na njemu! smejaio se gazda. - Da je stari Valdo živ, ne biste se dobro proveli...

- Zašto?

- Pa, vidite, mada je bio puki siromah, Valdo je imao neke svoje principe! Čim bi zatekao bilo koga na svojoj stolici, udarao je štapom bez upozorenja. Ljudi su to znali i poštovali su njegove bubice. Ne svi, naravno! Ponekad bi se našalili tako što bi novajliji ponudili da sedne na Valdovo mesto. Da ste samo to videli!

To je, dakle, poslednji pejzaž koji je Valdemar Udini crtao izgorelom šibicom po stolnjaku: blokovi sivih kućerina što se nižu ispod stubova nadzemne železnice, bez drveta, bez lista, bez travke. Razlivena lokva u ulegnutoj šljaci. Red bandera nalik na vešala na nekom velikom gubilištu.

- Što jest, jest, umeo je da pripoveda kao niko! - pričao im je gazda, kome se razvezao jezik. - Ali nisi iz njega mogao izmamiti ni reči pre nego što mu staviš litrenjak na sto. Čistio mi je pepeo i održavao vatru. Pomagao sam mu koliko sam mogao. Dolazio je pre svih ujutru, čim se radnja otvori, i sedao na svoje mesto. Lice mu se grčilo, evo ovako, kao da je od gume, sav se tresao i drhtao, ali čim bi popio prvi gutljaj, smirio bi se i tada nije bilo blagorodnijeg čoveka od njega! Pričao je da je slikar. Možda je i bio, ne

znam? Ovde se ne raspitujemo mnogo šta je ko bio pre, jer svako je nešto jedanput bio, čoveče! Ali, kad sam mu dao da mi ukrasi jelovnik našim, kozilijanskim motivima, nije od svega ništa ispalo! Moja unuka bi to bolje obavila, čoveče.

- Imate li taj jelovnik? - upita ga Arsen.

- Već dugo uopšte ne kuvamo! - odvrati gazda "Mimoze". - A i što bi? Ovde ljudi imaju jedva dovoljno i za pivo...

- Eh, Valdo! - uzdahnu, pošto su jedno vreme proveli zagledani u peć, iz koje je Udini godinama iznosio pepeo. - Na kraju je potpuno podetinjio; plakao je kad bi naši ovde zaigrali "hotu"!

Poslednji Udinijev mecena uputio ih je do kuće gde je slikar živeo sa svojom nevenčanom ženom, nekom bivšom babicom. Popeli su se uz vlažne stepenice koje su vonjale po iskuvanom rublju, i na drugom spratu pronašli plesnivu sobu u koju su bila nagurana tri različita ormara i dve postelje. Na ormarima su se raspadali koferi. Jedna znojjava, osedela žena piljila je podozrivo u njih iz naslaga drhtavog sala. Bila je ogrnuta umašćenom kućnom haljinom.

- Šta vam treba? - upita ih, očigledno spremna na svađu.

Iz otvorenih vrata na stubištu motrio ih je buket crmpurastih kozilijanskih lica. Posetioci su ovde, očigledno, bili retki.

- Jeste li mu neki rod? - ispitivala ih je žena.

- Ne, nismo - rekao je Arsen - samo nas zanimaju njegove slike.

- Valdove slike? - igrala je sada za publiku u vratima. - Govno! Pa, taj u životu nije držao drugih slika sem onih na kartama!

Zatim je sledio zamršen monolog u čijoj su bujici povremeno razaznavali kako se ona žrtvovala za Valda, kako mu je bila dobrotvor i kuvarica i bolničarka, a da joj je on sve to vratio na taj način što je ostavio do guše u dugovima za kiriju, lekove, pogreb; spominjala je i tačne iznose koliko je šta koštalo, udarala se mesnatim šakama u grudi, a u jednom trenutku samosažaljenja uspeo joj je da čak izmami i jednu suzu, ili bar nešto slično tome.

Objasniše joj da bi kupili bilo šta što je nekada pripadalo Udiniju.

- Dodo! - pozvala je glasom promuklim od alkohola. - Dodo, sine, popenji se na ormar i dovati onu kutiju!

Jedan vižljast dečak ispentra se poput majmunčeta preko stola na ormar i odatle skide mali kovčeg, čija se politura gotovo nije videla od debelog sloja prašine.

Bila je to Udinijeva kutija za slikarski pribor. Otvoriše je klečeći na patosu, pažljivo, kao što se otvaraju vrata tek otkopane bogomolje koja je vekovima čamila pod naslagama zemlje. Zapahnu ih vazduh star dvadesetak godina. Nekoliko skorenih četaka i tube "Rembrandt" boja bez poklopaca, zardala špahtla, boca terpentina i okamenjena krpa za brisanje četaka - to je bilo uglavnom sve. Sadržaj kutije kao da je bio ugljenisan vremenom. Mirisao je na sveže otvoren grob. Arsen pipnu prstima jednu tubu: donja polovina alzarin kraplaka još je bila gipka. Boja se nije sasvim osušila. Bila je tu i Udinijeva paleta sa spečenim tragovima njegovog omiljenog spektra. Obrisa je maramicom i ispod prljave skrame zasvetluca na umbri iskričav namaz cinobera.

Arsen je želeo da pronađe Valdemarov grob. Sada to više nije bilo potrebno. Sadržaj ove kutije krio je u sebi njegove zemne ostatke. Gde je, uopšte, grob nekog slikara? U njegovoj kutiji za boje. U tim istim bojama potrošenim do polovine, što nisu stigle da se pretvore u oblike, u sliku. U prekinutom poretku stvari - malom urednom svetu koji je predstavljao jedini slikarev dom na zemlji, u slikarskom alatu od koga se nije odvajao ni onda pošto je sasvim prestao da slika, nadajući se da će mu se jednoga dana smiriti drhtanje ruku i da će možda naslikati svoje najbolje platno. Njegov grob je u kovčegu skinutom sa ormara iza kofera i tegli, starih metli i prašnjavih krpara; u toj pokretnoj radionici koju je jedino spašavao iz iznajmljenih pariskih ateljea, kad bi mu plenili ostali prtljag zbog neplaćene stanarine. Znao je - ako sačuva svoju čudotvornu kutiju, kad god zaželi, može da povрати i sve ostalo. Vukao je na svom dugom izgnaničkom putu kroz Grčku, Alžir, Tunis, Maroko, ženevu, London, sve do New Yorka ležala mu je kraj nogu na sagovima evropskih dvorova gde je portretisao krunisana lica, strpljivo ga čekala dok je vodio ljubav i opijao se, znajući da će jedanput da joj se vrati. Na tubama su se još uvek nalazili njegovi otisci prstiju. Ostali su zauvek omađijani predeli i lica čiju je drugu polovinu odneo u grob. Ostatak tog sna nalazio se u nepotrošenim bojama.

Arsen i Zoe su klečali iznad otvorene kutije kao u nemoj molitvi za dušu nesrećnog kozilijanskog slikara. U sobi se čulo samo astmatično šištanje Udinijeve poslednje žene i tiktakanje budilnika.

- Koliko tražite? - upita najzad Arsen ženu, koja je stajala iznad njih poput spomenika propasti.

Mali prorezi očiju lukavo joj se zasvetlucaše.

- Hiljadu dolara... - reče, na šta žamor kliznu niz stepenice. - Ni dolara manje!

Mogao je da joj plati koliko je tražila; bilo je dovoljno samo da ispuni ček koji mu je Kozilija stavila na raspolaganje, ali ko bi mu tamo kod kuće verovao da je to baš kutija za boje Valdemara Udinija, a ne bilo čija? Sve kutije za boje i sve palete liče jedna na drugu.

Razgrnuli su buket na vratima i krenuli niz stubište.

- Hej, čekajte! - zaurla žena. - Daću vam je za pet stotki! Trista? Dvesta... Dajte pedeset i neka vas đavo nosi!

Vratio se u sobu i pružio joj novčanicu od pedeset dolara.

- Je li istina da je bio poznat? - unese mu se šapatom u lice.

Skupio je Udinijeve stvari pod mišku.

- Jeste - reče - bio je vrlo poznat.

- Prokleti bili! - zastenja ona, ne kazavši ko da je proklet. - Dodo, sine, trkni do Martina po flašu!

Princeza je kod kuće svukla sa sebe svu odeću, kao da je kužna, i Arsen je više nikada nije video u njoj.

- Neću da me više vodiš na takva mesta! - grcala je u histeričnom napadu. - Ne volim ih!

- To je tvoj narod, princezo!

- Nisam ja kriva...

Mogla je da gleda bedu, pod uslovom da je dekorativna i da bar ne zaudara. Ali beda koju su videli u maloj Koziliji je ponižavala. Imala je zadah zoološkog vrta, ukus stida. Izlet u Južni Bronx učinio je da se oseća kao da je uletela u klopku. Tamo nije zatekla vesele pariske klošare, čak ni slikovite pijance iz Ulice Bowery, koji su čekali na semaforima da obrišu automobilska stakla, uvek sa nekom šalom ili novim štosom.

- Moraš da me razumeš - kazala je šmrcajući, pošto se malo smirila. - Mnogo sam se namučila u životu, ali uspela sam bar jedno: činim samo one stvari koje me vesele. I zbog toga nikome neću dozvoliti da me vrati tamo... Čak ni tebi!

Arsen je iz dana u dan odgađao svoj odlazak. Postajao je sve više Njujorčanin, čudeći se i sam koliko je to lako. U gradu gde je svako stigao odnekud, i strancu je moguće da se oseća kao kod kuće. Već se snalazio sasvim dobro i preduzimao je sam duge šetnje. Pešačio je do najudaljenijih četvrti, a kada bi ga savladao umor, spuštao se pod zemlju i vraćao podzemnom železnicom u princezin kraj, pomoću plana New Yorka od kog se

nije odvajao. Princeza se nikada nije vozila sabvejem. Otkrila mu je da pati od klaustrofobije, i da bi radije umrla nego što bi sišla pod zemlju.

Obilazio je pasionirano muzeje i galerije. Najviše je voleo otmene prostore Frick-kolekcije na Petoj aveniji, gde se za njega vreme potpuno zaustavljalo dok je sedeo ispod Rembrandtovog "Poljskog konjanika". Kuda li jezdi taj vitez u sutonu? Nije li to sama smrt satkana od zlatne paučine? Začarani jahač ga je gledao kao da već odavno zna kako će se okončati njegov njujorški izlet.

Odlazio je i u Guggeheimov muzej; satima je prelistavao slikarske monografije u maloj knjižari, smeštenoj u prizemlju Muzeja moderne umetnosti. Uzalud je među njima tražio nešto od Valdemara Udinija. Nije ga bilo ni u najopsežnijoj istoriji umetnosti.

Nekoliko puta nije mogao da odoli a da ne kupi knjige za kojima je godinama čeznuo. Prelistavao bi ih u Mimozi za vreme dugih zimskih kiša. Doneo ih je do kase, ali je onda odustao i vratio ih uredno u police gde su ranije stajale.

Šta vredi? Nije mogao preneti čitavu jednu civilizaciju na svoje ostrvo, a nije spadao u ljude koji se zadovoljavaju mrvicama. Uspeo je da uguši želju za posedovanjem.

"Ne može mi se oduzeti samo ono što imam u glavi. Pamtiću, dakle, sve što vidim!" - zaključio je i ponovo otpešaćio do Frick- kolekcije, gde je onaj ukleti poljski konjanik još uvek prelazio svoj beskrajni put s kraja na kraj pozlaćenog platna.

Voleo je očajničku drskost Jacksona Pollocka i prazne, šumne tišine Mark Rothkovih osamljeničkih kvadrata, ali posle Rembrandta Arsen više ništa nije mogao da gleda! Sve mu se činilo suviše jednodimenzionalnim.

Postojalo je, možda, samo jedno platno u modernoj umetnosti u kome je mogao da pronađe utočište bez zasićenosti i gađenja: portret "Devojčice sa lutkom". Ono je za Arsena bilo više nego slikarstvo. Život i još mnogo više od toga!

Možda smrt?

Zahvaljujući Celebrity Serviceu, princeza je često dobijala plaćene pozive da ulepša neki skup novopelčenih američkih bogataša. Za vreme provedeno na večeri, gde bi je ponipezno najavili kao - H.R.H. Princess Zoe of Cosilia, dobijala je šesto dolara.

- Vojvoda i vojvotkinja od Windsord dobijali su u svoje vreme i po tri hiljade za pola sata! - objašnjavala je Arsenu svoj posao. - Za hiljadu i po moguće je iznajmiti ruskog princa Serža Oboljenskog...

- Zašto ti dobijaš tako malo?

- Mi smo mala zemlja... - kazala je slegnuvši ramenima.

Dva puta je pratio na koktel-partije koje su se održavale u luksuznim apartmanima na Petoj aveniji. Zapostavljen na izvesno vreme od svoje male prijateljice, prvi put je zaspao u pletenoj fotelji zimske bašte, čiji je stakleni zid gledao na krošnje Central parka. Drugi put je upoznao Rogera Shulmana, koji je takođe pronašao skrovište u biblioteci.

- Znate, svi ti prijemi liče vam jedan na drugi kao jaje jajetu! - poverio mu se stari Shulman, kada ga je upitao zašto se osamio. Uvek je na njima neki indijski jogi na proputovanju, urugvajski ambasador, italijanska operna diva, čekajte... Naravno, bivši student revolucionar koji pljuje na sve, grčki brodovlasnik, sveže razmenjeni ruski disident...

- ... i kozilijanska princeza! - završi Arsen Shulmanov spisak zvanica.

- Vi ste sa njom?

- Jesam.

- Vrlo je lepa - reče on - prava džepna princeza!

Shulman mu se dopao na prvi pogled, jer se pohabanošću svoje odeće razlikovao od ostalih gostiju na prijemu. Očigledno, niko se nije otimao o njegovo društvo, baš kao što nisu čeznuli ni za Arsenovim. Oseti izvesnu samilost prema ovom dežmekastom starčiću, odevenom u iskrzani rebrasti somot, čije su ga, kao nebo plave oči gledale ljubopitljivo iza naočara velike dioptrije. Imao je kratko podšišanu sedu kosu, koja je ličila na četku, i podsećao je pomalo na profesora Kuzena, po izvesnoj pomirenosti punoj skepse.

Arsen oseti potrebu da ga uteši, pa u nedostatku nečeg drugog, pohvali preplanulu boju njegovog lica.

- To nije njujorško sunce, pretpostavljam? - reče.

- Florida... - kazao je Shulman.

- Bili ste tamo na odmoru?

- Ja sam celoga života na odmoru, boy! kazao je smejući se starac. - A vi, šta vi radite na ovom prijemu?

Arsen mu reče.

- Dobro - kazao je Roger Shulman, namestivši se udobnije u fotelji - recite mi iskreno, ali zaista iskreno: kako je to živeti pod vojnom diktaturom?

- Hoćete li da vam stvarno kažem? - upita ga Arsen, pa pošto dobi potvrđan odgovor, pokušava da objasni svom sagovorniku da se život (naglasio je tu reč život!) odvija, ma kakva da je vlada u pitanju! Masline rastu baš kao i u antička vremena, ljudi ih beru, trguju, vole se, mrze, piju, umiru i rađaju se kao i uvek, sunce izlazi i zalazi, smenjuju se godišnja doba, žene uveče pletu čipke pred kućama, muškarci puše i piju pivo, srećni su ili nesrećni, kao i svi ostali ljudi na planeti...

- Drago mi je što to čujem! - reče Shulman.

- Hoću da kažem - rekao je Arsen - sklon sam mišljenju da je (pod uslovom da se čovek ne bavi politikom, razume se), svaka politika podjednako dobra i podjednako loša, jer je u suštini izvan samog života; vi me, naravno, shvatate, pošto je život snažniji i žilaviji od bilo čije doktrine, ma kako ona napredno ili konzervativno bila zamišljena...

Nisu palili veliko svetlo u biblioteci. Sedeli su jedan naspram drugog sa čašama u rukama: dva čoveka sa dva kraja sveta, i pokušavali da se razumeju.

- To je veoma zgodno objašnjenje - uzdahnio je, najzad, Shulman - ali u njemu ima prilično pasivnosti.

- Ja se ne bavim politikom - kazao je Arsen - već istorijom, i to - istorijom umetnosti! U životu me zanimaju isključivo tragovi onog najplemenitijeg u nama, rasuti po vremenu... - citirao je jedan svoj intervju lokalnim novinama, povodom otvaranja Zavičajne galerije u Mimozi.

- I to je politika, boy! - rekao je mirno Shulman. - Sve je politika!

Prekinuo ga je:

- A možete li mi onda, molim vas, reći kojoj je stranci pripadao Homer? Euripid? Aristofan? Kome su plaćali članarinu Shakespeare, Dante, Michelangelo, Cervantes? Za koga je agitovao Petrarca?

Shulman nije umeo da mu kaže.

Vidite kako je to malo važno posle nekog vremena!

- Hoćete li biti ljubazni da mi donesete jedno piće? - zamoli ga starac. - Ako tamo odem sam, teško da ću se ikada ponovo izvući...

Arsen nije verovao da je stari Shulman toliko omiljen da ga ne bi pustili natrag. Smatrao je njegove reči posledicom povređene staračke sujete, koju je često primećivao i kod svog prijatelja profesora Kuzena. Ali, ubacio se u vrtlog zvanica, video na trenutak princezu okruženu iskeženim osmesima ("Kako se zabavljaš?" "Sjajno!") i vratio se u biblioteku sa dva dupla burbona.

- Kakvi ste, u stvari, vi Kozilijanci? - pitao ga je Shulman.

Arsenu su nedostajali razgovori sa Kuze- nom na terasi. Pored porodice, mogao je mirne duše reći da mu oni najviše nedostaju u New Yorku. Sa princezom se sporazumevao, uglavnom, kožom i jednosložnim rečima. Zbog toga ga je radovala ova prilika da priča o Koziliji nekom nepoznatom starcu, koga više nikada verovatno neće videti u životu.

- Pazite! - rekao je. - Preživeli smo Grke, što su vladali ostrvom od 1800. do 1100. godine pre naše ere, nadživeli izumrle Feničane, dočekali kraj Asirskog Carstva, ispratili Egipćane, Persijance, videli agoniju Rimskog Carstva i Vizantije, pogledali u leđa krstašima koji su osvojili Koziliju 1201. godine, iskvarili čak i pokvarene Venecijance, našli zajednički jezik sa Turcima i lukavo ih potčinili svojim interesima a da to oni nisu ni primetili, pridoneli smo i sami njihovoj propasti... Kozilijanci? Istkani smo od najfinije levantinske lukavosti i strpljenja. Nadživećemo i Amerikance, u to možete biti sigurni!

Ali i pored misaonog skijeringa koji je tako vešto izvodio pred Shulmanom, osećao je izvesnu dozu mučnine od poluistina koje je izgovarao. Ubedivši dobronamernog Shulmana, nije, naime, uspevao da ubedi i sebe da nije obična kukavica koja okreće glavu u stranu pred dugogodišnjom borbom Vojnog saveta protiv slobode i razuma.

- Koliko vam je godina? - upita ga Shulman.

- Ja sam na uglu 39. i 40. - reče Arsen, setivši se da u New Yorku taksisti treba uvek kazati ugao između dve ulice.

Starac se od srca nasmejao:

- Znači, ja sam na uglu 72. i 73! - kazao je, brišući suze.

Princeza, koja je najzad pronašla Arsena u biblioteci, upali svetlo i zateče ih kako se previjaju od smeha.

- Morate me svakako posetiti! reče Shulman, pozdravljajući se sa Arsenom. - Poziv, naravno, važi i za vas... - obratio se princezi. - Sutra, dakle, u pet po podne!

Pružio je posetnicu i izašao iz biblioteke. Arsen tek tada primeti da je starac težak bogalj.

- Znaš li sa kim si razgovarao? - upita ga princeza, ne bez divljenja.

- Ne znam - reče Arsen - vrlo je zgodan stari gospodin!

- Roger Shulman... Jedan od najbogatijih ljudi u New Yorku!

- Pa, šta? - kazao je Arsen.

Čaj je poslužen u izubijanim limenim šoljama na kojima je pisalo 1/4 lit. Arsen je gledao u čudu svoje jadno lonče koje kao da je maločas pokupljeno sa nekog đubrišta; crni, zarđali rub, otučenu glazuru i iskrivljenu dršku, ostatke skorene zemlje i crne rupice kroz koje je probijala rđa. Princeza Zoe nije u svojoj šolji nalazila ništa čudno. Tek kada je popio čaj i okrenuo šolju naopako, otkrio je da je sirota 1/4 lit. - šolja, u stvari, minuciozno izvedena kopija u najskupljem engleskom fajansu. Očigledno, Roger Shulman nije lako zaboravljao svoje prvo njujorško pijenje čaja!

Više od svega, ovaj ekscentrični starac voleo je da zbunjuje slikarske eksperte. U svojoj kolekciji imao je samo ona dela koja nimalo ne liče na uobičajenu predstavu što je svet ima o velikim majstorijama moderne.

Arsen je bio jedan od retkih srećnika kojima je bilo dopušteno da vidi gotovo sve slike iz ove fantastične zbirke, koja prevazilazi priče o Ali Babinoj pećini. Išao je za svojim domaćinom iz odaje u odaju luksuzne kuće na Madison aveniji i pogađao autore nepotpisanih slika. Sada je došao red na princezu da ga sledi kroz lavirint u kome je jedino on znao izlaz.

Shulman je od njega najpre tražio da pogodi koja slika pripada Georgesu Braqueu, a koja Picassu. Radilo se o dve gotovo istovetne mrtve prirode sa lulom iz 1911. Pošto je jedan trenutak osmotrio te dve kule blizakinje od sijene, starih novina, karti za metro, talasastog papira za pakovanje i pečenog okera, Arsen bez napora odredi autore: Georges Braque je bio presniji i više je verovao svojoj luli.

Zatim je identifikovao tri pitoma primorska pejzaža kao dela Vasilija Kandinskog iz vremena pre ne što je otplovio u zemlju Apstrakciju. Pri tome mu je pomagao instinkt izgladnelog provincijalca. Najbolje godine svoga života i svu strast trošio je izučavajući velike majstore modernog slikarstva, na osnovu slučajnih znakova i otpadaka koji su stizali do Mimoze. Sada su za njega radile sve one probdevene noći potrošene na gledanju mutnih reprodukcija u kakvom zalutalom umetničkom časopisu ili knjizi do koje je bilo teško doći. Poput zatočenog vidovnjaka, predviđao je duhovne avanture što su se događale na hiljade kilometara daleko od Kozilije. Njegova čežnja bila mu je pouzdan vodič tamo gde su se gubili zasićeni eksperti.

Oduvek su mu se činili jalovim naponi naučnika da utvrde autentičnost jednog dela. Sve te hemijske analize lanenih vlakana ili strukture daske, sastava boja, dubinski snimci slojeva slike u rađanju, svi ti, naoko ozbiljni ljudi u belim mantilima iznad skupih instrumenata... Koliko uzaludnog napora da se pronađe voda u pustari, koju vidovit čovek sa rašljama u ruci otkrije već posle pedesetak koračaja! Zar falsifikator ne bi mogao da za svoju lažnu ikonu uzme deo daske sa kakvih crvotočnih vrata iz dvanaestog veka i da upotrebi potpuno istu tehnologiju kao i njegov uzor - nepoznati monah? Ima li išta lakše nego zatrpiti tu istu krivotvorenu ikonu u stajsko đubre i prepustiti je samo nedelju dana razornoj moći amonijačnih kiselina; vlazi i

memli, ili, pak, napraviti novu rimsku amforu i spustiti je jedno leto na dno mora u kakvo odgajalište ostriga i dagnji, pa da se po njoj nahvataju čitave kolonije školjki? A šta da se radi sa falsifikatima naših savremenika, gde uopšte nije potrebno izvoditi nikakve tehnološke vremeplove, već u prvoj prodavnici kupiti kutiju uljanih boja i obično platno, pa za jedno prepodne proizvesti tuce Matissea, Dufyja, ili Hartunga? Kako će nam tu pomoći rendgenolozi, hemičari, tehnolozi?

Postoji, naime, samo jedan pouzdan način da se utvrdi je li slika autentična: stati pred nju otvorena srca i bez zadnjih misli, prepustiti joj se i oslušivati duboko u sebi njen odjek. Falsifikator će moći da podražava sve, osim onoga što je najvažnije u jednom delu njegove suštine! Zbog toga i preziremo toliko te kradljivce tuđe muke. Prisvajaju za sebe ono što se plaća nervima, krvlju, siromaštvom, patnjom, usamljenošću, na kraju - životom! Oni će marljivo slediti oblike i boju, površinski sloj stila, ono što Francuzi nazivaju *le signe*, ali ono najdragocenije neće nikada uspeti da ponove: unutrašnji život jedne slike, za koju je uvek plaćena previsoka cena. Uostalom, da li je iko ikada čuo da je neko falsifikovao Ingresov crtež olovkom? To je nemoguće! Proizvode se masovno samo one slike čiji su autori već postali poznati po svom znaku i, mada već mrtvi i prazni, nastavili da reprodukuju do kraja fizičkog života taj svoj već čuveni *le signe* - koku koja nosi zlatna jaja. Krenemo li korak dalje, mislio je Arsen, doći ćemo do smeke hipoteze koja će na nas sručiti drvlje i kamenje kolekcionara i muzealaca: nisu li najveštiji falsifikatori upravo sami oni veliki slikari koji su posle svoje duhovne smrti nastavili podražavanja sopstvenog načina slikanja?

Naravno, ne postoji stručnjak za sve autore i za sva dela, baš kao što ne postoji ni vidovnjak sa rašljama i za vodu, i za naftu, i za gas. Arsen je bio u stanju da prepozna autentičnost samo onih umetnika koji su mu nešto značili u životu; onih pomoću kojih je rastao i koji su mu pomagali da pronađe i okupi najbolje delove sebe. Slučajno, Roger Shulman je skupljao baš njih.

- Dobro - kazao je on, zadovoljno - dešavalo se da i drugi prođu na ovom testu, ali sad od vas tražim zaista nemoguće!

Zaustaviše se ispred pitomo slikane hrizanteme, koja kao da je izašla ispod četke nekog nedeljnog slikara. Arsen se usredsredio na taj, na prvi pogled običan plavi cvet na platnu malog formata već pomalo ispucale površine (više zbog nebrizljivog slikarskog postupka nego zbog starosti), ali u poretku njegovih latica kao da se nalazila skrivena neka svirepo precizna matematička formula. Ljuljao se na samom kraju te odskočne daske, ne znajući da li ga dole, u dubini, očekuje voda ili beton? Zažmurio je i skočio, čuvši sebe kako u letu izgovara potpuno apsurdno ime: Pieter Mondriaan!

Sačekala ga je voda. Izronio je moka od sreće.

- Vi ste neverovatni! - priznao je Shulman. - Spadate među tri čoveka na svetu koji su to pogodili otprve. Tu je, najpre, trgovac koji mi je prodao ovog

ranog Mondriaana; drugi je direktor Muzeja u Antwerpenu. Jeste li zadovoljni? Ako želite da ostanete u New Yorku, biće mi neobično drago da vas zaposlim kod sebe. Brinućete se o mojoj kolekciji...

Pogledao je princezu, a onda je uhvatio Arsena za rever sakoa:

- Hoćete li?

Prvi put u životu Arsen je shvatio koliko je teško breme trideset i devet godina. Bio je suviše star da prihvati jedan ovakav trenutak, kada se treba neopozivo odlučiti i početi sve iz početka. Američka odlučnost sukobila se u tom času sa kozilijanskom kolebljivošću, koja se hrani vremenom svojih žrtava. Upitao se: imam li snage za to? Princeza i Shulman su čekali njegov odgovor. Umesto odgovora, dobiše pitanje:

- Koliko je sati?

- Sedam - reče Shulman.

- Možete li mi dati vremena do sedam i deset da razmislim?

Okrenuo je čitavu stvar na šalu, mada mu nije bilo do nje.

- Imate sve vreme do kraja života da razmišljate! - nasmejao se Shulman, odmahnuvši rukom.

Onaj trenutak je prošao.

Spustili su se u prizemlje liftom, u kome su visila dva di Chirikova pejzaža iz metafizičke faze.

Princeza je ćutala sve vreme do kuće.

Mada joj je ljubav iznenada ozarila kraj treće decenije života, veza sa Arsenom nije činila srećnom Zoe. Ona nije vodila ničemu i, kao sve slične veze, iscrpljivala je oboje ljubavnika podjednakom žestinom. Udinijeva devojčica u princezi još se nije zauvek oprostila sa verovanjem da će joj život biti doveden do srećne završnice, posle koje treba da nastupi bezbedno i mirno sredovečno razdoblje. Zoe - nežna mešavina plave krvi, nestalnih zanimanja, prolaznih ljubavi i večitog balansiranja na rubu besparice, upravo je bila na putu da se sredi i smiri kada joj je sopstveni portret iz detinjstva bacio u naručje smušenog Kozilijanca.

Već se sasvim bila odvikla od komplikovanih muškaraca. Kretala se neprestano u svom stalnom krugu, zadovoljna što joj se srce konačno zaledilo. Frozen rose. Arsen je jednim potezom porušio dugo zidanu građevinu blazirane ljupkosti, iza čijih su bedema osećanja uzimana samo u malim dozama u obliku pozorišnih predstava, filmova ili knjiga - tamo gde im je i mesto. Razbudio je u njoj strasti kojih se plašila. Bojala ga se kao

navike: više nije mogla bez njega (pomisao da će se vratiti na Koziliju ispunjavala je užasom), a s njim je bilo sve teže. Šta onda ako ostane zauvek u New Yorku? Nije ga većito mogla vući za rukav, umirući od straha hoće li se osmehnuti dok ga bude predstavljala nekome do koga joj je stalo, ili će samo ćutke kimnuti glavom i zabiti se u prvu policu sa knjigama? Princezi se gadila i sama pomisao da bi u tom slučaju bila krivac što je jedna kozilijanska devojčica ostala bez oca. Isprobala je već na svojoj koži što to znači.

Izuzimajući njenu postelju, nisu se baš savršeno slagali u ostalim stvarima. I pored aristokratskog porekla, koje bi trebalo da podrazumeva izvestan stepen bezvoljnosti, princezu je život naučio da sve zavisi od nje same. Jednim delom svoje ličnosti, bila je energična tridesetdevetogodišnja žena čiji je radni dan (ako je to njen nestalni posao zahtevao) trajao i po šesnaest sati! Ma šta da se dešavalo, na primer, ona bi, pre no što zaspi, svake noći preletela najmanje stotinak stranica po sistemu brzog dijagonalnog čitanja, koje je savladala na specijalnom šestomesečnom kursu. S obe strane njenog kreveta ležali su svežnjevi novih izdanja - sada neotvoreni. Kozilijanac je potpuno izbacio iz dobro uhodanog ritma.

Kada mu je jednom objasnila svoj način brzog fotografisanja sadržaja, smejući se, suprotstavio joj je svoj sistem spavanja između dve stranice.

- Imam potpuno drugačiji metod! - kazao je. - Čitam verovatno najsporije u Evropi...

Ispričao joj je da čitav dan uživa u pomisli kako će provesti udobno veče uz flašu vina i neku knjigu za kojom čezne. Čeka strpljivo da mu zaspu dve Maje i smešta se u duboku kožnu fotelju sa mesinganim kopčama - nekada neprikosnoveno mesto njegovog oca! Vino mu je nadohvat ruke rastvorena knjiga u krilu. Niz prozorska okna klize kapi kiše. Vreme kao stvoreno za čitanje! Ali on ne podiže knjigu, ne okreće njene stranice. Ona mu mesecima leži poslušno pod dlanom, a da je iz nje pročitao možda najviše desetak redova. To se po njemu zove: odlaganje zadovoljstva!

- Ali, vidiš, posle nekog vremena imam osećanje da sam postao veliki prijatelj sa njenim sadržajem! Kao da mi je prešao u krvotok, postao moje vlasništvo...

Pričao joj je da se u Mimozi kafane zatvaraju rano i da zbog toga pije sam, kod kuće.

- Postajemo sve više narod solo- trinkera kazao je - jer kad čovek pije sam, nema mnogo izgleda da će ga neko prijaviti zbog šale ili neoprezne misli! Pošto u isto vreme i čitam, knjige mi se mešaju sa vinom u neki fini polusan. Zbog toga, kada me neko pita jesam li čitao ovo ili ono, odgovaram obično da ne znam! Zaista, ne znam. Možda sam i čitao, samo se više ne sećam!

- To je zbog toga što živiš na jednom ostrvu gde ima mnogo vremena! - suprotstavila mu se Zoe. - Ali ovde, u New Yorku, svake nedelje na listi bestselera nalazi se najmanje trideset knjiga.

- Može jedan grad da bude ne znam koliko velik - kazao je - ali od tih trideset knjiga jedva ako dve mogu biti vredne da se pročitaju... Genijalna dela se rađaju jedanput u sto godina!

- Imaš pravo - reče Zoe - ali, ja moram sve da ih pročitam pre nego što otkrijem koja su dva genijalna. Po sistemu brzog čitanja prelistam dvadeset i osam, a one dve, preostale, čitam polako...

- Zašto? - upita je on mirno.

- Šta, zašto?

- Zašto čitaš onih dvadeset osam? Zašto odmah ne pređeš na one dve koje vrede?

- Da bih znala šta je u njima!

- Ako nisu dobre, šta te se tiču?

- Ali, o njima se svuda govori... Šta ja znam!

- Čitaš ih, znači, radi konverzacije?

- Ne! - vrisnula je. - Ne radi toga!

- Radi čega, onda? - upita je sa strpljivošću učitelja.

Izgubila je glavu od besa:

- Ti, ti ništa ne razumeš! Moram da budem obavještena!

- A, tako... - kazao je lenjo i uvukao se pod pokrivače. - Dođi!

Ali nije došla.

Bila je to prva noć kada nisu vodili ljubav. Ujutro je Zoe imala podočnjake. Sve do zore držala je prst u rupici na brani kroz koju samo što nije provalilo more besa. Destruktivni Levantinac! Srušio joj je dugo građeni sistem a da to verovatno nije ni primetio. Sad spokojno spava dok ona krpi pocepani šator. Načeo je. Poverila mu je mnogo toga, ali ipak ne sve, za svaki slučaj! Nije mu ništa ispričala o bezbrižnim džet-set-godinama kada je ludovala, misleći da je četrdesete nikada neće stići. Njena čuvena energija bila je već skoro potrošena. Mladost takođe. Ako je htela da se održi na površini društvenog života (od koga je, uostalom, i živela!), morala je da popuni rupe u svom nepotpunom aristokratskom obrazovanju. Kako da mu objasni da je na

stalnom ratnom pohodu, baš kao i njen praded, pod kojim su menjali i po osam konja dok je bez odmora i sna obilazio obale Kozilije. Svako novo, nepoznato ime, izbačeno slučajno u razgovoru za stolom, predstavljalo je za nju opasnost. To više nije beskonačno letovanje; selidba sa jedne na drugu čuvenu plažu sa suncem što putuje zajedno sa velikim boeinzima, kada je dovoljno posedovati samo besprekorno osunčano telo! Prve sede i prve borice ne samo one od smejanja! - menjale su i princezinu ulogu u društvu. Sve ređe je bila na skijama vezanim za gliser a sve više na dobrotvornim priredbama za nesrećnu decu, napuštene životinje, gladne u Bangladešu, unakažene u zemljotresima. Demonstracije krema za dan i noć firme "Elizabeth Arden", od koje je imala najredovnije prihode, zavisili su od njene kože. "Ako može jedna princeza - možete i vi!" Ali samo je pitanje vremena kada će pozivi za promocije novih losiona i dezodoransa početi da izostaju. Tada mora da bude spremna za nešto drugo. Nešto suptilnije, nešto što neće moći da nagrizu godine što dolaze.

Princeza je već obezbeđivala odstupnicu, ulazeći u svet visoke mode. Pokušala je da od ukusa načini novo zanimanje. Posao stilistkinje! "Nova moda se nalazi na ulicama!" - postalo je njeno geslo. "Treba samo umeti gledati!" Lansirala je prve sakoe od crnog pliša u kombinaciji sa izbledelim farmericama, i "Vogue" joj je za tu avanturu odvojio šest kolor-strana, pod velikim naslovom: "Evropska princeza odeva Amerikancel!" Izmisliła je i nošenje vizonskih bundi sa tenis-patikama. Prenela afričke amajlije od upletene dlake iz zebrinog i slonovskog repa u New York i proglasila ih nakitom sezone 1972. Sada ih već prave i od plastične žice! Uvela je i modu preširokih muških košulja vezanih kravatom oko pasa, da bi i najosamljenije žene, željne maženja, stekle utisak da su u sobi svoga ljubavnika navukle za doručak njegovu košulju preko golog tela; slučajno otkriće jednog jutra posle ljubavi sa Jamesom Finchom. Trebalo je, dakle, gledati, raditi, učiti, čitati, održavati kontakte sa uticajnim ljudima, ako želi da ostane u krugu kome je pripadala rođenjem, ali ne i novcem! Istina, nudili su joj da vaspitava mlade Teksašanke, kćerke naftaša, da ih podučava etikeciji i stilskom ponašanju, ali odvoji li makar samo jednu sezonu za Houston ili Dallas, u New Yorku će je zaboraviti. A ko ne postoji u New Yorku, ne postoji nigde!

I sada je jedan slučajni Kozilijanac ugrozio čitavu njenu taktiku. Osvojio je Rogera Shulmana bez ikakvog napora, ne znajući čak ni ko je on, odbio mesto za kojim čezne toliko vrednih i energičnih ljudi kao da odbija ponuđeno piće, pokazivao stalno neku drsku, odsutnu sigurnost, i pored toga što je živio na kraju sveta i stigao ovamo u onom svom strašnom odelu koje bi svakako trebalo dezinfikovati... A, pored svega, izaziva nerazumljivu nežnost i nagon da ga štiti, kao da joj je prvi muškarac u životu! Bila je nemoćna. Bila je besna na svoju nemoć da se reši tog slatkog tereta koji vuče kroz njujorške salone i ulice, i koji je sprečava da trči iz pune snage i guta ono što joj se nudi. Pokuša da misli na Arsena kao na pastira - bivšeg podanika svojih predaka, ali nije išlo. Iсуviše je dobro poznavala genealogiju svoje porodice da bi mogla da pobegne u Gotha Almanah. Svaki Kozilijanac bio je kralj a svaka Kozilijanka - princeza. Na vrhovima dugog račvastog

korenja njenog porodičnog stabla, nalazili su se obični razbojnici i kradljivci stoke.

- Bože, šta da radim? - prošaputa i uvuče se pod pokrivač pokraj usnulog Arsena, osećajući kako joj i protiv volje bradavice bubre.

Pešačeći i dalje po New Yorku bez ikakvog drugog cilja osim da utaži radoznalost, Arsen je neprestano mislio na to kako je jedan ljudski život nedovoljan da podmiri glad koju oseća svim nervima uznemirenim nestrpljivošću da sve dodirne, omiriše, vidi, čuje, okusi i zapamti...

Seti se glasnih razmatranja profesora Kuzena na terasi iznad piva, o tome kako bi trebalo imati najmanje pet života, i to ne samo na različitim mestima već i u raznim vremenima. Kada bi ih imao, profesor Kuzen bi jedan neizostavno potrošio na plovidbe sa starim kozilijanskim moreplovcima u Afriku i Indiju; drugi bi otišao na muvanje oko katedrale u Chartresu u vreme dok su je gradili treći život bi upotrebio da bude savremenik Michelangelu i Leonardu u Firenci; četvrti na razgovore sa Voltaireom, a peti bi pustio da teče kako teče, baš kao što je učinio sa svojim prvim i jedinim životom.

Arsenu bi bila dovoljna samo dva života. I taj drugi, njega bi živio do daske, baš ovde, u New Yorku! što je najčudnije, dok je lutao bez plana i cilja ulicama i avenijama, činilo mu se da je to ovde potpuno ostvarljivo. Ona ogromna usamljenost koju su opisivali putnici što su pre njega zagrizli otrovni grad-jabuku, nije ga pritiskivala teskobom; izgubljen u gužvi Vavilona, gde ga nisu poznavali i gde nikoga nije poznao, mogao je već, evo, ovoga časa započeti novi život Arsena Lera, prebrisavši i zaboravivši onaj pređašnji, kao da nikada nije ni postojao. Ko bi ga ikada pronašao u ovom ljudskom mravinjaku, u kome je dovoljno promeniti četvrt pa da se zauvek zametne svaki trag? Slatka vrtoglavica od slobode počinjanja od početka, od nule, jednim ponovnim rođenjem, ispunjavala ga je ludom srećom. Prastari otrov, što je po čitavom kontinentu posejala iza sebe avantura prvih Evropljana, proteranih iz svoje postojbine u novu zemlju, delovao je još uvek, čini se, neiscrpnim uzbuđenjem. Najzad je pronašao obalu na kojoj je ostvarljiv san profesora Kuzena!

Ali šta je onda, kog đavola, Valdemar Udini tražio u zabitom Južnom Bronxu, u poslednjoj rupi kakva je bila krčma "Mimoza", kad je mogao da bude gde je hteo, da ima galeriste, otvaranja izložbi, uspeh, sve što bi pozeleo? Zašto je odbacio sve što je njegovom talentu i veštini darežljivo nudio grad New York, novi kontinent i potpuno novi život koji mu se pružao pod nogama? Zašto je pristao čak i na iznošenje hladnog pepela iz one peći, samo da bi bio što bliže malom busenu doplavljenog Kozilije? Odrekao se čak i slikarstva (kome je u Bronxu ono, uopšte, i bilo potrebno?), pristao da trpi uvrede i poniženja pijanih Kozilijanaca petkom i subotom uveče, morao uvek iznova da se štapom bori za svoje bedno mesto u uglu, dok su u istom gradu, već na 57. ulici, američki galeristi čekali možda baš takvog slikara da ga

obaspu dolarima i počastima? Bilo je dovoljno samo da kaže: "Pristajem!" - ali stari Valdo to nije prevalio preko usta! Zašto?

Zašto? Zašto? Zašto? Zašto?

Posle svakog novog zašto? - Arsenu se sve manje činio moguć novi život u staroj koži.

Na uglu 60. ulice i Treće avenije kupio je dve mandarine za pedeset centi od uličnog prodavača i ljuštio ih u hodu.

Ni one nisu imale ukus mandarina.

- Je li ti bilo lepo?

- A tebi?

Prve oktobarske nedelje pre podne, otišli su u Central park da slušaju koncert najpoznatijeg kozilijanskog izgnanika, kompozitora i dirigenta, de Coste. Na ulazu, hteditoše da iznajme bicikle. Čovek kojih ih je izdavao tražio je isprave. Arsen je bio zaboravio svoj žuti pasoš.

- Imaš li neko manje pompezno ime od H.R.H. Princeze od Kozilije? - upita Arsen šapatom svoju malu prijateljicu.

Misliš, neko običnije prezime?

Preturala je u torbi po dokumentima:

- Gospođa Adam? Menzia? Parker?

- Pa, Parker nekako zvuči najnormalnije... - kazao je Arsen.

Mada dan beše vetrovit, vozili su se puna dva sata asfaltnim stazama ispod drveća, sve dok ih ne obli znoj. Svukao je svoj mornarski kaput i ogrnuo Zoe. Ne silazeći sa bicikla, slušali su tužne kozilijanske pesme i igre, koje je dirigovao de Costa, odeven od glave do pete u crno. Bičevi njegove duge masne kose šibali su na oktobarskom vetru levo-desno. Orkestar mandolina, tambura, buzukija i gitara bio je podignut na podijum usred jednog proplanka, a slušaoci su sedeli svuda naokolo. Bilo ih je mnogo i na biciklima.

Prepoznao je odmah svoje zemljake u moru Amerikanaca i turista, po nekoj posebnoj unutrašnjoj sivoći. Ležali su po travi poput zavežljaja mržnje - namrgođeni, sa čačkalicama u uglu usana (kozilijanska specijalnost), uvređeni što niko ne primećuje njihovu snagu i muškost, ovde posve nepotrebnu. Prepoznao ih je po lenjo procedenim rečima koje su dobacivali jedan drugom. Pili su pivo pravo iz konzervi, odbacivši kartonske čaše na zemlju. U Koziliji su na isti način držali u rukama pivske boce, kojih ovde

nema, i one su se često pretvarale u ubitačno oružje. Sećao se još dobro zlokobnog cika odlomljenog stakla i krhotina koje bi parale nečije lice. Prepoznao je među njima južnjake i severnjake, kovrdžave Italijane, Grke povijenih noseva i belo-zube Jermene sa opakim sjajem u očima; pohabane Cincare, Sase bez pigmenta, trome Turke i Jevreje u umašćenim kaftanima - pripadnike svih naroda i vera koji su živeli na Ostrvu, stapajući se u jedno, pomoću zajedničke tame koju su nosili u sebi. Prepoznao ih je po izrazima lica sa kojih je čitao prezrenje bez razloga, podozrivost i mržnju, i dok su ih pratili sumnjičavim pogledima, Arsen je dobro znao kako poput životinja predosećaju da su iz istog kaveza, samo im je i samima neverovatno da je nešto tako moguće! Ništa nije vredelo što su Zoe i Arsen bili drugačije odeveni: njihovi sunarodnici nanjušiše pripadnost istom stadu.

- Dobro parče! - iskezio se neki dugajlija preko čačkalice, procenjujući princezu.

- Stara koka! - složio se njegov drugar, čiji su zglavci bili sapeti kožnim remenjem.

Odgegali su se trapavim seljačkim hodom kroz slušaoce rasipajući oko sebe na sve strane nipodaštavanje ženke, uobičajeno u rodnoj Koziliji.

- Braćo! - podigao je de Costa svoje koščate ruke prema njujorškom nebu preko koga su fjukali oblaci. - Našu otadžbinu još uvek kljuje galeb krvavog kljuna! Krvava mu krila i kandže! Zaboravljeni smo i od Boga i od ljudi. Pokažimo stoga svima da smo jedan od najstarijih naroda na svetu! Zaigramo našu "hotu"!

I gle, na te reči podigoše se sa zemlje bivši maslinari, vinogradari, ribari, težaci i klesari, kozari, ovčari i mazgari, iščupani iz rodne crvene zemlje i presađeni s druge strane okeana u njujorška predgrađa: Južni Bronx, u Brooklyn, u Queens i Lower East Side, poniženi i deklasirani, razbuđeni posle američkog sna usred predela koji ne liče ni na šta što su ranije videli; stresose sa sebe prašinu Central parka, poskidaše kapute i razvezaše kravate, odložiše tranzistorske prijemnike koje su vukli za sobom, pa kroz travu poput kakve sive zmije zavijuga "hota", puna prigušene pretnje i elegancije. "Hota" se, inače, igra bez muzičke pratnje. To je staro kolo sa obala Kozilije, gde je jedina muzika zveket ženskog nakita i muškog oružja. Igra se od najstarijih vremena u tišini, zbog straha da bi mletački i turski gusari mogli čuti muziku i čitavo kolo odvesti u roblje. Ovde, u Central parku, Kozilijanci nisu nosili ni dukate oko vrata ni sablje za pasom, ali je zveckala sitnina u njihovim džepovima, zvonili noževi na opruge, metalne narukvice njihovih jeftinih satova, kopče na kaiševima i lanci od bicikla - to opako oružje skriveno u rukavima kaputa. Arsen je gledao lica igrača: njihovu bolnu usredsređenost na unutrašnji ritam koji su zajedno osluškivali, napete mišice, čvrste vilice i skupljene obrve; prožimao ga je mukli tutanj donova po tuđoj utabanoj zemlji...

Evo, vraćaju ti se sinovi koje si

vidio gdje odlaze,  
sabiru se a tebi od istoka do  
zapada...

Otišli su od tebe pješice,  
vodio ih neprijatelj,  
a gle, Bog ih tebi vraća  
nošene u slavlju, kao djecu  
kraljevsku.

Sam na podijumu ispred svojih muzičara koji su odložili instrumente, de  
Costa je takođe igrao, a niz izbrazdano lice slivale su mu se krupne konjske  
suze.

- Braćo Kozilijanci! - viknuo bi s vremena na vreme. - Ima li vas još?

- Ima nas... - odgovarao bi mu eho rasutih muških glasova kroz potmulu  
grmljavinu stopala.

Arsen i ne primeti da je spustio bicikl u travu i da kao omađijan igra u  
mestu, ljuljajući se u pasu, sa rukama podignutim iznad glave. Osluškiavao je  
zov predaka koji mu je naređivao kako da se kreće. A kada se vijugavo kolo,  
koje se zaplitalo kroz šumarak i izviralo iz njega opasujući proplanak, približi  
mestu na kome je stajao, on povuče za sobom princezu i, gle čuda - ona,  
koja nije znala korake "hote", počne istog časa da ih sledi, kao da oduvek igra.

- Hota! - uzviknu vođa kola.

- Hota! Hota! - prihvatiše ostali.

Uz dve starice, bila je jedina žena u "hoti", pa se kolo zaplete oko nje,  
ostavljajući je na čistini usred kruga. Kao da je odjedanput sa nje spao sav  
dugogodišnji mejk-up, pretvarala se iz takta u takt u običnu Kozilijanku,  
smerno oborenog pogleda. Jedna starica joj dobaci svoju crnu maramu.  
Raširivši joj krajeve, okretala se oko sebe, ispuštajući povremeno kratke  
grlene kliktaje. Odmah je shvatila "hotu" - prastaru bitku na život i smrt što  
se vodi između mora (predstavlja ga kolo) i crnog galeba, čiju su joj ulogu  
prećutno dodelili.

Kozilijanci nikada neće saznati da je jedne obične oktobarske nedelje 1977.  
godine sa njima igrala i njihova bivša princeza. U jednom trenutku, Arsen u  
gomili posmatrača spazi savetnika Bara. Stajao je okružen četvoricom  
telohranitelja iz Konzulata.

On je znao.

Prišao im je na izlazu iz Central parka, kad su vraćali bicikle.

- Mislio sam da ste već otputovali? - reče prekorno.

Osećao se kao loš učenik uhvaćen u parku za vreme nastave.

- Nisam... - uspeo je da promuca. - Dozvolite da vas predstavim gospođi Parker!

- Gospođa Parker? - začudi se Baro.

Ispružio je ruku, ali ona ostade u vazduhu.

Princezine nozdrve se iznenada raširiše. Iz ove krhke, sićušne žene rasla je iz sekunde u sekundu uzdrhtala kraljevska zver.

Arsen se tako nađe između dve zakrvljene Kozilije, predosećajući da će sam platiti cenu za dve stare mržnje.

- Uvek se rukujete sa šeširom na glavi? - upita Zoe savetnika.

- Uvek - kazao je Baro iscerivši svoje tamnoputo lice - čak i kad je u pitanju jedna princeza!

Okrenuo se Arsenu:

- Očekujem vas sutra u devet u Konzulatu.

A zatim je ušao u duga crna kola sa diplomatskom registracijom, nametljivo parkirana na trotoaru.